

Innst. O. nr. 54

(2006-2007)

Innstilling til Odelstinget fra justiskomiteen

Ot.prp. nr. 22 (2006-2007)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i domstoloven mv. (valg og uttaking av lekdommere)

Til Odelstinget

1. HOVEDINNHOLDET I PROPOSISJONEN

1.1 Sammendrag

Justisdepartementet legger frem forslag om en revisjon av reglene om valg og uttaking av lekdommere i domstoloven kapittel 4 og 5. Proposisjonen omfatter regler om lagrettemedlemmer, meddommere (alminnelige og fagkyndige), skjønnsmedlemmer og medlemmer av forliksrådene. Formålet med lovendringene er blant annet å gjøre utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere mer representative og gi mer oversiktlige regler om valg og uttaking.

I proposisjonen behandles spørsmål om å endre ordningen med at medlemmene til utvalgene av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere velges av kommunene ved personlig valg. Departementet går ikke inn for en slik endring, særlig fordi den vil gjøre det vanskelig å oppnå tilstrekkelig sikkerhet for at alle utvalgsmedlemmene vil være egnet for dømmende virksomhet. For å markere at kommunens valg av lekdommere ikke primært skal være et politisk valg, foreslås det å endre tidspunktet for valgene, slik at dette ikke sammenfaller med valg til de ulike politiske organer i kommunen.

Ordningen med valg av særskilte utvalg av fagkyndige meddommere i medhold av domstoloven foreslås opphevet, slik at domstolene skal oppnevne fagkyndige meddommere i den enkelte sak uavhengig av et bestemt utvalg.

Utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere bør representere et visst mangfold med hensyn

til alder, etnisk bakgrunn, kultur mv. Departementet foreslår å lovfeste en regel om at utvalgene skal ha en allsidig sammensetning, slik at de best mulig representerer alle deler av befolkningen. Som et tiltak til å oppnå dette, foreslås det at kommunene skal oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater til valget.

Etter dagens lov er det bare personer som på grunn av sin "retsindighet, dyktighet og selvstendighet ansees for særlig skikket til hvervet", som kan velges som lagrettemedlemmer eller meddommere. Regelen er gammelmodig og vanskelig å praktisere, og foreslås erstattet med en regel om at den som velges må være "personlig egnet til oppgaven". Kravet om at den som skal velges, må ha tilstrekkelige norskkunnskaper, foreslås videreført. For vervet som forliksrådsmedlem, som står i en spesiell stilling fordi forliksrådene driver dømmende virksomhet uten at juridiske dommere er involvert, foreslår departementet en ny regel om at det bare skal velges personer som anses særlig egnet til oppgaven, og som behersker norsk skriftlig og muntlig godt.

Departementet foreslår også visse endringer i de mer formelle kravene til lagrettemedlemmer og meddommere. Den nedre aldersgrensen for å kunne velges, foreslås hevet fra 18 til 21 år, og det fremsettes forslag om innføring av en øvre aldersgrense på 70 år for å kunne velges som lagrettemedlem, alminnelig meddommer eller medlem av forliksrådet. Et krav om å være "vederheftig" foreslås for andre lekdommere enn forliksrådsmedlemmer erstattet med et krav om ikke å være under offentlige gjeldsforhandlinger, konkursbehandling eller i konkursskarantene. De kravene om bostedstilknytning mv. som ligger i at vedkommende må være valgbar ved kommunale valg, foreslås tatt inn i domstoloven, slik at det blir enklere å få oversikt over hvilke krav som gjelder.

Departementet foreslår å skjerpe kravene til vandel for å bli valgt til lekdommer, blant annet slik at en

dom på ubetinget fengsel i mer enn ett år skal innebære varig utelukkelse fra verv som lekdommer. Bøtstraff, betinget påtaleunntatelse eller domsutsettelse for forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år, skal etter forslaget medføre utelukkelse i 10 år. Gjennom en forskriftshjemmel legges det til rette for at Domstoladministrasjonen skal gjennomføre halvårlige kontroller av om lekdommerne oppfyller vandelskravene.

For å sikre domstolenes uavhengighet av andre statsmakter er personer i visse stillinger utelukket fra valg som lekdommere. Kretsen av dem som er utelukket, foreslås utvidet til å omfatte blant annet statssekretærer og personlige rådgivere for statsrådene, ansatte ved Statsministerens kontor, alle ansatte i domstolene, påtalemyndigheten, politiet og kriminalomsorgen, ansatte i Justisdepartementet, Politidirektoratet og Domstoladministrasjonen, og dessuten også ansatte og studenter ved Politihøgskolen og Fengselsskolen.

Videre foreslår departementet visse endringer i reglene om trekning og uttaking av lekdommere til den enkelte sak. Ordningen med å trekke varamedlemmer for lagrettedlemmene foreslås erstattet med en tilsvarende økning av antallet ordinære lagrettedlemmer. Videre foreslår departementet at det som hovedregel skal trekkes to varamedlemmer for meddommere, men med en viss adgang for domstolene til å trekke bare ett varamedlem - slik ordningen er for tingrettene i dag - eller i noen tilfeller helt unnlate å trekke varamedlemmer. Departementet foreslår også noe større frihet for domstolene til å ta hensyn til lokale forhold når det gjelder hvilket geografisk område varamedlemmene skal trekkes fra.

Reglene om hva som er gyldig fraværsgrunn for en lekdommer foreslås omformulert, og reglene om domstolenes adgang til å innkalle lekdommere gjennom "hurtigtilkalling" presisert.

1.2 Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, lederen Anne Marit Bjørnflaten, Thomas Breen, Ingrid Heggø og Hilde Magnusson Lydvo, fra Fremskrittspartiet, Jan Arild Ellingsen, Solveig Horne og Thore A. Nistad, fra Høyre, Elisabeth Aspaker og André Oktay Dahl, og fra Sosialistisk Venstreparti, Kirsti Saxi, viser til proposisjonen og er enig med Justisdepartementet at det er hensiktsmessig å få en oppdatering av lovgivning når det gjelder utvalg av lagrettedlemmer og meddommere samt tidspunkt for oppnevning. Målet er større representativitet og klarere regler for valg/uttaking. Komiteen har merket seg at lekdommere alltid har

hatt en sentral plass i det norske rettssystemet og ønsker å videreføre denne tradisjonen.

2. BAKGRUNNEN FOR LOVFORSLAGET

2.1 Sammendrag

I kapittel 2 i proposisjonen gjennomgås bakgrunnen for lovforslaget.

3. LEKDOMMERDELTAELSE I DOMSTOLENE - EN OVERSIKT

3.1 Sammendrag

Lekdommere har alltid hatt en sentral plass i det norske rettssystemet. Vårt rettssystem begynte med lekdommere, og lenge rådde de grunnen alene. Fremdeles har vi et relativt stort innslag av lekdommere i våre domstoler. Lekdommerne deltar særlig i strafferechtspleien, men også i sivile saker.

Det er ikke noe krav om lekdommerdeltakelse etter internasjonale eller folkerettslige konvensjoner, men de er heller ikke til hinder for det. Den europeiske menneskerettsdomstol har lagt til grunn at det ikke er noe vilkår for at et organ skal kunne betraktes som domstol, at det utelukkende eller overveiende består av fagdommere. De fleste vestlige land bruker lekdommere i domstolene i større eller mindre grad.

Høyesterett og Høyesteretts kjæremålsutvalg settes ikke med lekdommere.

I lagmannsrettene deltar det meddommere og lagrettedlemmer i straffesaker, og meddommere og skjønnsmedlemmer i sivile saker. Meddommere og skjønnsmedlemmer inngår i et kollegium sammen med juridiske dommere, og de deltar og har stemmerett på linje med disse. Lagrettedlemmene virker i et kollegium som består utelukkende av lagrettedlemmer (lagrette, også kalt jury), og avgjør spørsmål om straffeskyld.

I tingrettene deltar det meddommere i straffesaker og sivile saker, og skjønnsmedlemmer i visse sivile saker (skjønn). I tingrettene virker lekdommerne alltid i et kollegium sammen med minst én juridisk dommer.

Forliksrådene består av tre medlemmer, som gjør tjeneste uten at juridiske dommere er involvert.

Når en domstol settes med lekdommere, er lekdommerne alltid i flertall.

Lekfolk gjør tjeneste i domstolene også som rettsvitner. Rettsvitnene dømmer ikke, men følger forhandlingene i en del saker hvor retten er satt med bare én dommer, for eksempel ved pådømmelse av tilståelsessaker etter straffeprosessloven. Rettsvitnet skal følge forhandlingene nøye og gjøre oppmerksom på misforståelser eller feil i oppfatningen eller nedtegningen av det som foregår.

Reglene om valg og uttaking av lekdommere finnes hovedsakelig i domstolloven kapittel 3 til 5. Jusdepartementet har i rundskriv, som ble sendt til kommunene og domstolene i forbindelse med valget av lekdommere etter kommune- og fylkestingsvalget 1999, gitt retningslinjer for hvordan valget skal gjennomføres.

4. LEKDOMMERORDNINGEN I ANDRE LAND

4.1 Sammendrag

I kapittel 4 i proposisjonen gjøres det rede for hovedelementer i lekdommerordningen i Sverige, Danmark og Finland, som alle har utstrakt bruk av lekdommere i rettspleien. Mangfoldighet i lekdommerutvalgene er et tema som har vært drøftet i alle landene i den senere tid.

5. VALG TIL UTVALGENE AV LEKDOMMERE OG TIL FORLIKS-RÅDET

5.1 Sammendrag

Utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere velges i dag av kommunestyret. Valget finner sted hvert fjerde år, på nyåret etter hvert kommunestyrevalg.

Lekdommerutvalget har pekt på fire ulike modeller for valg av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere. To av modellene tar utgangspunkt i dagens modell, mens de to øvrige er basert på at lekdommerne skal trekkes fra folkeregisteret. Uansett hvilken modell som velges, anbefaler utvalget at tidspunktet for valget flyttes til midt imellom to kommunevalg, slik at det blir klart at det ikke er tale om et politisk valg.

Utvalget har konkludert med at det er den siste modellen - trekning fra folkeregisteret til utvalg - som er den beste. Den byr ikke på særskilte problemer vedrørende vandelskontroll, og åpner for at lekdommere kan opparbeide seg erfaring. Trekningen fra folkeregisteret innledningsvis i prosessen vil gi stor grad av representativitet. Under henvisning til at det kan komme et stort antall fritakssøknader, har utvalget presisert at antallet personer som trekkes ut må være tilstrekkelig stort. For lagrettemedlemmer foreslår utvalget at det skal være krav om erfaring som meddommer fra tingretten. Som en konsekvens av dette forslaget går utvalget inn for at utvalget av lagrettemedlemmer og meddommere til lagmannsretten skal trekkes tilfeldig blant meddommerne til tingretten i foregående periode. Lekdommerutvalget har også vurdert hvem som bør ha ansvaret for gjennomføringen av valget. Forutsatt at valget skal skje gjen-

nom trekning fra folkeregisteret, mener utvalget at det er fylkesmannen som er best egnet for denne oppgaven.

Departementet ser det som et mål at utvalgene av meddommere og lagrettemedlemmer skal være både representative for befolkningen som helhet og bestå av personer som har gode personlige forutsetninger for oppgaven. Å dømme folk i retten er - og må være - en ansvarsfull gjerning. Trekning av kandidater fra folkeregisteret vil kunne gi mer representative utvalg enn det en ordning med personlige valg i praksis ofte fører til. Samtidig er det ikke gitt at en ordning med trekning fra folkeregisteret vil medføre at de endelige utvalgene får samme grad av mangfold. Om mangfoldet "blir med" inn i utvalgene, vil avhenge både av de uttruknes holdning til et verv som lekdommer og av innholdet av en eventuell ytterligere kontroll med den enkeltes egnethet.

Dagens ordning med personlig valg i kommunene byr ikke på de samme utfordringene med hensyn til kontroll av den enkeltes egnethet som en ordning med trekning fra folkeregisteret. Også i dag forekommer det at en lekdommer ikke har de nødvendige forutsetningene, men dette synes etter departementets oppfatning å være et mindre problem enn man må være forberedt på med utvalgets forslag.

Departementet tar ikke opp utvalgets forslag om trekning av meddommere fra folkeregisteret. Departementet foreslår å opprettholde ordningen med personlige valg, og kommer tilbake til andre mulige tiltak som kan bidra til større mangfold i utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. Med en videreføring av ordningen med personlige valg mener departementet at det ikke bør være ulike ordninger for valg til utvalgene til henholdsvis lagmannsretten og tingretten.

Når ordningen med personlige valg blir videreført, er det heller ikke nærliggende å flytte oppgaven med å velge lagrettemedlemmer og meddommere fra kommunestyret til fylkesmannen. Det er kommunene som først og fremst har nærkontakt med innbyggerne, og som således har de beste forutsetningene for å finne egnede kandidater. Ved at det er kommunestyrene som velger medlemmene til utvalgene, får utvalgene dessuten en demokratisk legitimitet som ikke oppnås dersom de skal oppnevnes av fylkesmannen.

Lekdommerutvalget foreslår å flytte valgperiodens start fra 1. mai året etter kommunestyrevalget til 1. januar samme år som stortingsvalgene. Begrunnelsen for forslaget er at valgperioden ikke lenger skal være knyttet til valget av politiske utvalg etter kommunestyrevalget. Departementet er enig i at det kan være hensiktsmessig på denne måten å markere at det ikke er partipolitiske preferanser som bør være styrende for valget av lagrettemedlemmer og meddommere. Etter departementets syn er det imidlertid ikke

nødvendig å flytte valgtidspunktet og valgperiodens start med mer enn noen måneder for å bryte forbindelsen mellom disse valgene og valgene til de ulike politiske organer. Departementet foreslår derfor at kommunene skal velge medlemmer til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere innen 15. oktober året etter kommunestyrevalget, og at valgperioden skal løpe i fire år fra 1. januar påfølgende år.

Etter domstolloven skal kommunene der Domstoladministrasjonen har bestemt det, velge et særskilt utvalg av meddommere som har særlig kyndighet innen ett eller flere av de fagområdene som bestemmelsen nevner. Lekdommerutvalget har foreslått at ordningen med valg av egne utvalg av fagkyndige meddommere opphører. En opphevelse av den generelle ordningen med fagkyndige meddommerutvalg vil innebære en forenkling av regelverket.

Høringen og det som er opplyst fra Domstoladministrasjonens arbeidsgruppe for revisjon av domstolloven kapittel 5 gir inntrykk av at de aller fleste domstolene mener at det ikke vil være noen nevneverdig ulempe for dem om ordningen med særlige utvalg etter domstolloven oppheves. Departementet foreslår derfor at ordningen blir opphevet.

I likhet med utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere velges forliksrådsmedlemmene av kommunestyret. Det skal velges tre medlemmer og like mange varamedlemmer. Valget skal skje innen 15. januar i året etter kommunestyrevalget. Valgperioden er fire år og løper fra 1. mai samme år. Valget skal følge de generelle reglene om valg til kommunale nemnder mv. i kommuneloven kapittel 6, men med enkelte avvik etter domstolloven. Valget holdes som forholdsvalg når minst ett kommunestyremedlem krever det, og ellers som flertallsvalg.

Lekdommerutvalget har gitt uttrykk for at det er behov for en vurdering av valgordningen for forliksrådsmedlemmer. På grunn av det generelle arbeidet med organiseringen av den sivile rettspleien på grunnplanet, fant imidlertid ikke utvalget det fornuftig å gå dypt inn i spørsmålet om hva som er en hensiktsmessig valgordning for forliksrådsmedlemmer.

Staten overtok det administrative ansvaret for forliksrådene 1. januar 2006. Det skal imidlertid fortsatt være ett forliksråd i hver kommune. Vervet som medlem av forliksrådet er viktig, og det er av stor betydning for tilliten til forliksrådene at det velges personer som har forutsetninger for å fylle oppgaven. Særlig på grunn av kommunens lokalkunnskap og gode forutsetninger for å finne frem til egnede kandidater, går departementet inn for at det fortsatt skal være kommunene som velger medlemmer til forliksrådene. Departementet ser heller ikke grunnlag for andre endringer i hovedtrekkene for dette valget.

Også for valg av medlemmer til forliksrådet mener departementet at det vil være en fordel å flytte valget noe i tid. På samme måte som for lagrettemedlemmer og meddommere foreslås det derfor at valget skal skje innen 15. oktober i året etter kommunestyrevalget, og at valgperioden skal løpe i fire år fra 1. januar året deretter.

Etter skjønnsprosessloven skal det være et utvalg av "skjønnmenn" (skjønnsmedlemmer) i hvert fylke. Antallet skjønnsmedlemmer i hvert domssogn bestemmes av Justisdepartementet. Utvalget velges av fylkestinget på grunnlag av forslag fra tingrettene og kommunestyrene. Oppnevningmyndigheten kan delegeres til fylkesutvalget.

Lekdommerutvalget har gått inn for at ordningen med fylkesvise utvalg av skjønnsmedlemmer skal opprettholdes. Etter utvalgets syn bør imidlertid fylkesmannen overta oppgaven med å oppnevne utvalget, med rett og plikt for kommunene til å foreslå kandidater. Siden utvalgene etter utvalgets mening fortsatt bør være fylkesvise, har Lekdommerutvalget ikke anbefalt at oppgaven med å velge utvalget overføres til kommunene.

Departementet mener at skjønnsutvalgene fortsatt bør være fylkesvise og at det er gode grunner for at fylkeskommunene bør fritas fra oppgaven med å velge medlemmer til utvalgene, eksempelvis ved at oppgaven overføres til fylkesmannen. Slik departementet ser det, bør imidlertid spørsmålet om hvem som skal ha ansvaret for å velge eller oppnevne de fylkesvise skjønnsrettsutvalgene vurderes i en bredere sammenheng, enten i forbindelse med den generelle gjennomgåelsen av oppgavefordelingen mellom de ulike forvaltningsnivåene (regionalreformen), eller i en fremtidig revisjon av skjønnsprosessloven. På denne bakgrunnen foreslår ikke departementet en endring for denne oppgaven nå.

På samme måte som for utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere foreslår departementet fristen for valget til utvalgene av skjønnsmedlemmer flyttet til 15. oktober i året etter kommune- og fylkestingsvalgene.

5.2 Komiteens merknader

Komiteen støtter departementets forslag om å videreføre dagens oppnevningssåte for lekdommere og lagrettemedlemmer gjennom kommunen. Dette sikrer tilstrekkelig nærkontakt med innbyggerne til å kunne foreta nødvendige egnethetsvurderinger av aktuelle kandidater. Komiteen er videre enig i at valgperioden forskyves for å unngå partipolitiske koblinger. Forslag til ny frist for valg til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere 15. oktober året etter kommunestyrevalget og fireårig funksjonsperiode fra det påfølgende nyttår, vil samtidig gi kommunene bedre tid til å kunne rekruttere og sam-

mensette et mest mulig representativt utvalg av personer til disse oppgavene. Komiteen mener generelt at lovverket må forenkles når det ligger til rette for det og har derfor ingen motforestillinger til at ordningen med særlige utvalg etter domstolloven blir opphevet.

Komiteen vil vise til at staten har overtatt det administrative ansvaret for forliksrådene fra 1. januar 2006 og at det fortsatt skal være ett forliksråd i hver kommune. Siden forliksrådet sammensettes av lekfolk alene, er det avgjørende at kommunen finner frem til kandidater som nyter den nødvendige tillit i lokalsamfunnet. Komiteen mener det er fornuftig at valget til forliksrådet skjer samtidig med øvrige valg av lekmenn.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, har merket seg at departementet ikke foreslår noen endringer nå når det gjelder valg/oppnevning av de fylkesvise skjønnsrettsutvalgene og henviser til at dette spørsmålet bør vurderes i en bredere sammenheng, enten i forbindelse med gjennomgangen av oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåene alternativt i en fremtidig revisjon av skjønnsprosessloven. Dog er valgtidspunktet foreslått å følge øvrige valg/oppnevninger av lekfolk.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre har merket seg at departementet ikke foreslår noen endring når det gjelder valg/oppnevning av de fylkesvise skjønnsutvalgene. I høringen har flere fylkeskommuner og enkelte domstoler tatt til orde for å overføre denne oppgaven til kommunene. Disse medlemmer vil derfor foreslå en endring i dagens ordning, slik at denne oppgaven overføres til kommunene. Disse medlemmer vil på denne bakgrunn fremme forslag om at Regjeringen foretar en endring i skjønnsprosessloven § 14. Fordeling av utvalgsmedlemmer skal skje på grunnlag av folketallet i kommunene. Valgtidspunktet følger øvrige valg/oppnevninger av lekfolk.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen overføre valg/oppnevning av de fylkesvise skjønnsutvalgene til kommunene og om at fordeling av utvalgsmedlemmer skjer på grunnlag av folketallet i kommunene."

6. ØKT REPRESENTATIVITET I UTVALGENE AV LAGRETTEMEDLEMMER OG MEDDOMMERE

6.1 Sammendrag

De hovedhensyn som ligger til grunn for ordningen med lekdommere, tilsier at utvalgene av lagrette-

medlemmer og alminnelige meddommere bør representere et visst mangfold med hensyn til alder, kjønn, bakgrunn og kultur. Lekdommerordningen innebærer en fordeling av formell innflytelse, som etter demokratiske idealer bør favne bredt. Deltakelse som lekdommer kan dessuten fungere som et bindeledd mellom ulike befolkningsgrupper på den ene siden og domstolene og andre offentlige myndigheter på den annen.

Departementet ser ikke grunn til å endre dagens system med at det skal velges ett utvalg for hvert kjønn. Departementet går inn for å lovfeste en regel om at utvalgene skal ha en allsidig sammensetning, slik at utvalgene i størst mulig grad representerer alle deler av befolkningen. Den vil innebære en plikt for kommunene til å sørge for spredning i utvalgene med hensyn til blant annet alder, innvandrers- og minoritetsbakgrunn og kultur. For å legge til rette for allsidighet og mangfold i utvalgene, bør kommunene også ha plikt til å oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater.

6.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Sosialistisk Venstreparti, vil påpeke at ideen bak lekfolk i rettssystemet forutsetter at utvalgene i så stor grad som mulig skal gjenspeile befolknings sammensetningen og støtter at dette nedfelles i en lov som forplikter kommunene til å sørge for spredning i utvalgene med hensyn til bl.a. alder, innvandrers- og minoritetsbakgrunn og kultur.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, mener også det er riktig å pålegge kommunene en plikt til å oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er av den oppfatning at utvalgene av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere bør representere et mangfold med hensyn til alder, kjønn, bakgrunn og kultur. Disse medlemmer er likevel uenig i at å lovfeste en regel for sammensetning av utvalgene er den rette veien å gå. Slik disse medlemmer ser det, må det være opp til den enkelte kommune å påse at disse forutsetninger blir fulgt opp, og at utvalgene i størst mulig grad representerer alle deler av befolkningen.

Når det gjelder ordningen med at kommunen skal ha plikt til å oppfordre allmennheten til å foreslå medlemmer, mener komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre at dette må være opp til den enkelte kommune å avgjøre.

Disse medlemmer vil på denne bakgrunn fremme følgende forslag om endring av domstolloven § 67:

"Domstolloven § 67 oppheves."

Komiteens medlemmer fra Høyre vil vise til at Oslo kommune som har behov for et stort antall lekfolk, har praktisert slik rekruttering i tillegg til at kommunestyret kommer med sine forslag. Disse medlemmer forutsetter at kommuner som velger denne fremgangsmåten samtidig iverksetter tiltak for å sikre at personer som melder seg selv, faktisk er egnet for oppgaven.

7. KRAV TIL PERSONLIGE KVALIFIKASJONER FOR Å VÆRE LEKDOMMER

7.1 Sammendrag

Den som skal delta ved pådømmelsen av en sak, må nødvendigvis kunne møte frem i en rettssal og oppfatte det som blir fremført der. Hvilke krav som nærmere bestemt skal stilles, avhenger av hvilke hensyn lekdommerdeltakelsen skal ivareta.

De hensynene som ligger til grunn for at vi har lekdommere i rettspleien, kan deles inn i to hovedgrupper. Den ene hovedgruppen er hensyn som knytter seg til et mål om kvalitativt gode avgjørelser i den enkelte sak. Den andre hovedgruppen er hensyn knyttet til at domstolene skal være en integrert del av samfunnet for øvrig. Til denne gruppen hører blant annet hensynet til en demokratisk kontroll av rettsvesenet, til offentlighet i rettspleien og til at allmennheten skal ha tillit til det som skjer i domstolene.

Lekdommerutvalget går inn for at representativitetshensynet skal være det førende for utvelgingen av alminnelige meddommere og lagrettemedlemmer. For lagrettemedlemmer mener utvalget at det i tillegg bør stilles som krav at de tidligere har tjenestegjort som meddommere. For skjønnsmedlemmer mener utvalget at oppnevning må skje på grunnlag av faglige kvalifikasjoner, slik som i dag. For øvrig bør kravene være de samme som for alminnelige meddommere og lagrettemedlemmer.

Dagens bestemmelse i domstolloven krever at den som skal velges til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere, skal være "særlig skikket til hvervet". Etter departementets syn bør bestemmelsen avløses av en regel om at den som velges, må ha tilstrekkelige norskkunnskaper, og for øvrig være personlig egnet til oppgaven. Det avgjørende bør være nettopp om vedkommende er egnet for oppgaven. I praksis er det slik bestemmelsen praktiseres i dag. Det er ikke meningen å forbeholde vervet for en "eli-

te", intellektuelt eller på annen måte. Dermed bør heller ikke lovteksten kunne gi inntrykk av det. I kravet om at vedkommende skal være "personlig egnet til oppgaven", ligger det at personen må ha de fysiske og mentale forutsetningene som må til for å kunne være til stede i en rettsak, forstå det som blir fremført der og gi uttrykk for sin mening om saken.

Fagkyndige meddommere skal etter forslaget oppnevnes av retten for den enkelte sak. Departementet foreslår at det, i tillegg til kravet om særskilt sakkyndighet innenfor de temaer saken gjelder, som hovedregel gjelde de samme vilkår for å være fagkyndig meddommer som for å være alminnelig meddommer. Fagkyndige meddommere er omfattet av kravet til særlig skikkethet etter domstolloven. Departementet ser ingen avgjørende grunn til at ikke kravet til personlige kvalifikasjoner i lovforslaget skal gjelde for fagkyndige meddommere.

Departementet mener videre at spørsmålet om hvilke krav som skal stilles til skjønnsmedlemmer naturlig hører under en fremtidig revisjon av skjønnsprosessloven. På samme måte som for fagkyndige meddommere er det vanskelig å se noen gode grunner for at kravene til tilstrekkelige norskkunnskaper og personlig egnethet ikke skal gjelde også for skjønnsmedlemmer.

Departementet er enig med Lekdommerutvalget i at det bør lovfestes et særskilt kvalifikasjonskrav for medlemmer av forliksrådene. Siden vervet i stor grad vil bestå i å lese saksdokumenter, avholde meklingsmøter og forfatte avgjørelser, må den som skal velges, beherske norsk, både skriftlig og muntlig.

7.2 Komiteens merknader

Komiteen vil understreke betydningen av at lekfolk som velges til ulike funksjoner i rettssystemet, har de personlige kvalifikasjoner som skal til for å kunne utføre jobben, enten det er tale om kvalitativt gode avgjørelser i den enkelte sak eller hensynet til å ivareta en demokratisk kontroll av rettsvesenet, til offentlighet i rettspleien og til at allmennheten kan ha tillit til det som skjer i domstolene. Komiteen har videre merket seg at kravet om "særlig skikkethet" foreslås erstattet av en regel om at den som velges, må ha tilstrekkelige norskkunnskaper og for øvrig være personlig egnet til oppgaven.

Komiteen er enig med departementet og Lekdommerutvalget i at forliksrådet står i en særstilling. Tatt i betraktning at medlemmene av forliksrådene må gjennom relativt mye saksdokumenter, avholde meklingsmøter og fatte avgjørelser, er det her ikke unaturlig å stille krav om at den som velges, faktisk må beherske norsk, både skriftlig og muntlig.

8. ØVRIGE KRAV TIL LEKDOMMERNE

8.1 Sammendrag

I tillegg til visse krav til den enkeltes personlige kvalifikasjoner, gjelder det en rekke krav av formell art for å kunne velges som lekdommer. I proposisjonen drøftes det hvilke slike krav som skal stilles.

Innføring av en øvre aldersgrense

I dag er det ingen øvre aldersgrense for å kunne være lagrettemedlem, meddommer, medlem av forliksrådet eller skjønnsmedlem.

Lekdommerutvalget foreslår en øvre aldersgrense for lagrettemedlemmer, alminnelige meddommere, lagrettemedlemmer og forliksrådsmedlemmer, i form av en regel om at den som skal velges til disse vervene, ikke må ha fylt 67 år. Etter utvalgets forslag skal ikke den øvre aldersgrensen gjelde for fagkyndige meddommere og skjønnsmenn. Som begrunnelse for dette har utvalget vist blant annet til at tilgangen på kandidater til disse vervene er atskillig mindre enn det som er tilfellet for lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere, og at det vil være uheldig med en ytterligere begrensning i tilgangen.

I likhet med mange av høringsinstansene mener departementet at aldersgrensen bør være høyere enn 67 år. Det vises til at folk i den aktuelle alderen generelt er friskere enn før, og at det er viktig å ta vare på de ressursene som folk over 67 år representerer. I utgangspunktet mener departementet at de aktuelle kategorier lekdommere bør kunne gjøre tjeneste inntil de fyller 75 år. For at regelverket skal være enklest mulig å praktisere, bør imidlertid regelen formuleres som en aldersgrense for valgbarhet, slik også utvalget har lagt opp til. Departementet foreslår at aldersgrensen settes til 70 år ved valgperiodens start.

Departementet er enig med Lekdommerutvalget i at den øvre aldersgrensen ikke bør gjelde for fagkyndige meddommere og skjønnsmedlemmer. Etter departementets forslag vil fagkyndige meddommere bli oppnevnt for den enkelte sak, og retten kan da unngå å oppnevne en meddommer som ikke bør gjøre tjeneste på grunn av høy alder.

Innføring av nedre aldersgrense

I dag er det en nedre aldersgrense på 18 år for å kunne velges til utvalgene av lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer. For medlemmer av forliksrådet er aldersgrensen 25 år. For lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer ble aldersgrensen senket fra 25 til 18 år.

Lekdommerutvalget har foreslått å heve aldersgrensen fra 18 til 21 år for å kunne velges til utvalgene av meddommere til tingretten, og for å kunne oppnevnes som fagkyndig meddommer og skjønnsmedlem. For valg til utvalgene av lagrettemedlemmer og

meddommere til lagmannsretten, har utvalget gått inn for at aldersgrensen skal endres fra 18 til 25 år. For medlemmer av forliksrådet foreslår utvalget at aldersgrensen på 25 år opprettholdes.

Departementet foreslår at den nedre aldersgrensen for å kunne velges eller oppnevnes som lagrettemedlem, meddommer (alminnelig eller fagkyndig) og skjønnsmedlem heves fra 18 til 21 år. I likhet med flere høringsinstanser ser ikke departementet at det er grunn til å ha forskjellig aldersgrense for lagrettemedlemmer og meddommere til lagmannsretten og meddommere til tingretten. Departementet mener aldersgrensen på 25 år for forliksrådsmedlemmer bør opprettholdes, og viser særlig til at forliksrådene utøver sin virksomhet på egen hånd, uten samarbeid med juridiske dommere.

Krav til den enkeltes økonomi

Etter domstolloven er det et krav at personer som skal velges til utvalgene av lagrettemedlemmer, meddommere eller skjønnsmedlemmer er "vederheftige".

Lekdommerutvalget har lagt til grunn at det ikke gjør seg gjeldende de samme hensyn for meddommere, som gjør tjeneste bare en gang iblant, som for heltidsansatte fagdommere når det gjelder vederheftighet. Under henvisning til dette, og til at et krav om vederheftighet vil være vanskelig å praktisere i et system med trekning av kandidater til lekdommerutvalgene fra folkeregisteret, har Lekdommerutvalget foreslått at kravet om vederheftighet ikke skal opprettholdes for lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer. For forliksrådsmedlemmer har utvalget gått inn for at kravet om vederheftighet skal opprettholdes.

Departementet går inn for at kravet til vederheftighet skal omformuleres for lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer. For forliksrådsmedlemmer foreslår departementet å videreføre kravet til vederheftighet. Denne kategorien lekdommere utgjør et lite antall mennesker i hver kommune, slik at det ikke representerer noen stor belastning for kommunene å måtte skaffe seg et inntrykk av om den enkelte er solvent. Videre legger departementet vekt på at en stor del av sakene for forliksrådene gjelder tvister om pengekrav. Både dette, og det faktum at forliksrådsmedlemmer ofte tilbringer mer tid med dømmende virksomhet enn andre lekdommere, taler for å stille et noe større krav til det enkelte forliksrådsmedlems økonomi.

Krav til valgbarhet mv.

Domstolloven krever at lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer må være valgbar ved kommunale valg. Hvem som er valgbar til kommunale valg, er regulert i valgloven, som slår fast at man må ha stemmerett ved valget, stå innført i

folkeregisteret som bosatt i kommunen på valgdagen og ikke omfattes av valglovens utelukkelsesregler.

Departementet er enig med Lekdommerutvalget i at det bør fremgå direkte av domstolloven hvem som kan velges som lekdommere. Departementet er enig i at kravet om at lekdommere må ha stemmeretten i behold, skal videreføres. Det samme gjelder kravet om nordisk statsborgerskap eller tre års botid i Norge, og om at lekdommere unntatt forliksrådsmedlemmer må være bosatt i kommunen på valgdagen. Dette er krav som sikrer at lekdommerne har tilknytning til det geografiske området vedkommende de skal dømme i, og som således kan bidra til at befolkningen oppfatter dem som legitime ut over det rent juridiske. I likhet med utvalget ser ikke departementet tungtveiende grunner for å innføre et krav om bosetting i kommunen for forliksrådsmedlemmene. Departementet går inn for å opprettholde kravet om at forliksrådsmedlemmer må være norske statsborgere.

Krav til vandel og vandelskontroll. Straffesiktelse

Domstolloven har regler om utelukkelse fra valg til utvalgene av meddommere, lagrettemedlemmer og skjønnsmedlemmer på grunn av domfellelse for straffbare forhold. Utelukket fra valg er den som i løpet av de siste fem år før valgperiodens begynnelse er idømt betinget frihetsstraff, og den som er idømt ubetinget frihetsstraff og ikke løslatt innen ti år forut for valgperiodens begynnelse. I rundskriv har Justisdepartementet lagt til grunn at kommunene må kontrollere vandelen for dem som skal velges. Kommunene er også oppfordret til å foreta rutinekontroller av utvalgsmedlemmenes vandel i løpet av valgperioden.

Selv om dagens ordning med personlig valg av lekdommere beholdes, er det etter departementets syn grunn til å skjerpe kravene til vandel. Etter dagens regler vil en person som har begått de alvorligste forbrytelser, kunne velges som lekdommer bare ti år etter avsluttet soning. Etter departementets syn bør det være større "avstand" mellom alvorlige forbrytelser og dømmende virksomhet enn dette.

Lekdommerutvalgets forslag innebærer varig utelukkelse etter en dom på ubetinget fengsel i mer enn tre måneder. Forslaget reiser spørsmål om vi bør ha regler om varig utelukkelse, og om hvilke straffedommer som eventuelt skal ha en slik virkning.

Hensynet til at en forbrytelse skal være oppgjort når straffen er sonet, og til at lekdommerne skal være representative for befolkningen, taler imot varig utelukkelse. På den annen side kan det være egnet til å svekke tilliten til domstolene om en som selv er straffedømt for et alvorlig forhold, skal delta ved pådømmelsen av en straffesak. For å knytte varig utelukkelse til mer alvorlig kriminalitet, kvalitativt eller kvantitativt, går departementet inn for at grensen for den-

ne virkningen settes ved dom på ubetinget fengsel i mer enn ett år.

Når det gjelder virkningen av ubetinget fengsel i inntil ett år, følger departementet utvalgets forslag til virkning av korte straffer, det vil si at en person med en slik dom bare kan velges dersom det er mer enn 15 år siden rettskraftig dom. For virkningen av betingede fengselsstraffer går departementet inn for at den domfelte bare skal kunne velges dersom det er mer enn 10 år siden rettskraftig dom.

Samfunnsstraff er en reaksjon som i alvorlighet ligger mellom ubetinget og betinget fengselsstraff. Også en dom på samfunnsstraff bør medføre en viss karantenetid. Ved idømmelse av samfunnsstraff utmåles det en subsidiær fengselsstraff. Departementet går inn for at det er lengden av den subsidiære fengselsstraffen som skal være avgjørende for karantenedidens lengde. Siden den subsidiære fengselsstraffen vanligvis ikke vil overstige ett år, vil en dom på samfunnsstraff i praksis innebære en karantenetid på 15 år.

Departementet foreslår videre en regel om 10 års karantenetid fra vedtakelsen, eventuelt fra rettskraftig dom, for den som har vedtatt eller er idømt en bot for overtredelse av et straffebud som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år. Vedtatt eller idømt bot for et forhold med en strafferamme på bøter eller fengsel inntil ett år vil etter departementets forslag ikke medføre noen karantenetid.

I likhet med Lekdommerutvalget ser departementet god grunn til at de samme vandelskravene skal gjelde for medlemmene av forliksrådet, og departementet foreslår en slik endring. Også forliksrådet er avhengig av befolkningens tillit.

Departementet mener en straffesiktelse (inkludert tiltale) ikke bør utelukke fra valg, men at en siktelse fortsatt skal gi grunnlag for forbigåelse ved trekning eller oppnevning til den enkelte sak. Departementet foreslår derfor å begrense regelen slik at en siktelse som har resultert i utstedelse av et forelegg, ikke skal gi grunnlag for forbigåelse.

Etter at Lekdommerutvalgets rapport var på høring, har Domstoladministrasjonen i brev 15. august 2005 til Justisdepartementet fremsatt forslag til en sentralisert ordning med regelmessig kontroll av vandel for utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. Hovedtrekkene i forslaget er at Domstoladministrasjonen med jevne mellomrom skal sende en liste over alle meddommere og lagrettemedlemmer til politiet, som så sammenholder listen med strafferegisteret. Melding om "treff" sendes tilbake til Domstoladministrasjonen, som sender meldingen videre til den aktuelle domstolen for vurdering av sletting. Domstoladministrasjonen har pekt på at et slikt system bør forankres i domstolloven, som i dag legger

kontrollansvaret på kommunene og den enkelte domstol, og i strafferegisterforskriften.

En slik sentralisert kontroll som Domstoladministrasjonen har skissert, synes å være en hensiktsmessig løsning. Ordningen forutsetter at Domstoladministrasjonen får anledning til å be om opplysninger fra strafferegisteret, og at det gis nærmere regler om Domstoladministrasjonens samarbeid med politiet og formidling av utskrifter til domstolene. Etter departementets syn bør dette ivaretas gjennom forskrifter. Departementet foreslår at det vedtas en forskriftshjemmel som åpner for en ordning som beskrevet. Kommunene må fortsatt kontrollere vandel i forbindelse med valget. Inntil det er etablert et annet system for regelmessige kontroller, vil kommunene dessuten også ha ansvar for å kontrollere vandelsforholdene etter valget.

Departementet foreslår at ordningen også skal omfatte de fylkesvise utvalgene av skjønnsmedlemmer. Hver kommune velger tre forliksrådsmedlemmer og tre varamedlemmer. Siden antallet forliksrådsmedlemmer er lite, er departementet enig med Lekdommerutvalget i at det ikke er nødvendig med regelmessige kontroller av vandelen gjennom valgperioden for dem. Ved at fagkyndige meddommere etter departementets forslag skal oppnevnes for den enkelte sak, vil heller ikke disse være omfattet. Ved oppnevning av fagkyndige meddommere er det altså domstolen som må kontrollere at vandelskravene er oppfylt.

Utelukkelse på grunn av stilling

Etter domstolloven er følgende yrkesgrupper i dag utelukket fra valg til utvalgene av lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer; stortingsrepresentanter (både faste representanter og vararepresentanter), regjeringens medlemmer, "øvrighetspersoner", embetsmenn i dømmende stilling, tjenestemenn ved påtalemyndigheten, politiet og i fengslene, prester i kirken og prester eller forstandere i registrerte trossamfunn og praktiserende advokater. I tillegg er enkelte stillingsgrupper utelukket gjennom kravet om at den som velges, skal være valgbar ved kommunale valg. Dette gjelder blant annet fylkesmannen, assisterende fylkesmann, administrasjonssjefen i kommunen, leder av kommunal forvaltningsgren, regnskapsansvarlig i kommunen og revisor.

Bakgrunnen for reglene om utelukkelse på grunn av stilling er at domstolene skal være uavhengige av de øvrige statsmaktene.

Etter domstolloven er det bare embetsmenn i dømmende stilling og dommerfullmektiger som er utelukket fra å være forliksrådsmedlemmer.

Utvalgets forslag går langt i å utelukke mange fra valg til utvalgene av lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer. Særlig gjelder dette for-

slaget om at også ansatte i Justisdepartementet, Domstoladministrasjonen og Politidirektoratet, og dessuten studenter og ansatte ved Politihøgskolen og Fengselsskolen, skal være utelukket. Hensynet til domstolenes uavhengighet, og til at befolkningen skal ha tillit til uavhengigheten, veier etter departementets mening så tungt at det er riktig å gå så langt som utvalget har foreslått. I tillegg foreslår departementet at også ansatte ved Statsministerens kontor skal være utelukket fra valg.

Siden departementet går inn for at det fortsatt er kommunene som skal velge lekdommere, bør også kommunens administrasjonssjef (medlemmene av kommunerådet i kommuner med et parlamentarisk styringssystem) og øvrige kommunale tjenestemenn som tar direkte del i forberedelsen eller gjennomføringen av valget, være utelukket fra valg. Formålet med denne regelen er særlig å unngå grobunn for mistanke om manipulering av valget.

Forliksrådene behandler ikke straffesaker. Utgangspunktet for vurderingen av hvem som skal være utelukket fra valg som medlem av forliksrådet, er derfor noe annerledes enn ved vurderingen av det samme spørsmålet for lagrettemedlemmer og meddommere.

Departementet har imidlertid fått inntrykk av at mange ser det som lite heldig at en og samme person skal kunne være både lensmann/namsmann og medlem av forliksrådet. Lekdommerutvalgets rapport har ikke endret dette inntrykket, og utvalget har foreslått at kretsen av dem som er utelukket skal utvides til å omfatte blant annet ansatte i påtalemyndigheten og politiet. I reformen av den sivile rettspleien på grunnplanen er sekretariatsansvaret for forliksrådene lagt til lensmennene. Også dette kan tale for å utelukke ansatte i politiet og påtalemyndigheten fra valg til forliksrådet. Departementet slutter seg på denne bakgrunn til utvalgets forslag.

Sletting fra utvalget

Etter gjeldende rett skal kommunen slette en lekdommer fra utvalget dersom vedkommende dør, flytter fra kretsen eller "av åndelige eller legemlige mangler" varig er blitt ute av stand til å gjøre tjeneste. Det samme gjelder dersom vedkommende mangler noen av valgbarhetsvilkårene, er i en stilling som ikke er forenlig med vervet, er valgt i strid med vandelskravene eller senere blir idømt fengselsstraff. Videre kan den som har rett til fritak fra vervet kreve seg slettet. Endelig kan også domstolen slette en lekdommer fra utvalget dersom den finner at vedkommende "med urette er innført i fortegnelsen, eller er valgt med urette eller ikke er slettet i tilfeller som nevnt i § 81 første, annet og tredje ledd".

Departementet foreslår å videreføre de aktuelle bestemmelsene om sletting i domstolloven.

8.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, deler departementets syn om at det bør innføres en øvre aldersgrense for lagrettemedlemmer, alminnelige meddommere og forliksrådsmedlemmer på 70 år ved valgperiodens start, noe som innebærer en øvre aldersgrense ved valgperiodens slutt på 74 år. Flertallet mener at mange mennesker vil være egnet til å utføre denne typen arbeid også ved oppnådd pensjonsalder, og en fortsatt valgbarhet fram til fylte 70 år og tjenestetid på opptil 4 år utover dette gjør at dette vil være mulig.

Flertallet mener imidlertid at alternativet til en kollektiv øvre aldersgrense vil være en individuell vurdering av den enkeltes egnethet basert på aldersendringer, noe som etter flertallets syn vil kunne oppleves som langt mer stigmatiserende for den enkelte som ikke lenger vurderes som egnet, enn en generell aldersbegrensning. Flertallet mener videre at det i praksis kan være vanskelig å få til en reell individuell vurdering, både av praktiske grunner og fordi den kan oppleves som belastende også av den som skal foreta vurderingen. Flertallet vil påpeke at en øvre aldersgrense anvendes generelt i arbeidslivet, og en øvre aldersgrense for lekpersoner til rettsapparatet vil dermed ikke skille seg fra det som gjelder for øvrig i samfunnet.

Flertallet merker seg at en slik aldersgrense ikke er foreslått innført for fagkyndige meddommere og skjønnsmedlemmer, og at dette i utgangspunktet kan oppleves som en forskjellsbehandling. Flertallet vil imidlertid påpeke at siden fagkyndige ikke oppnevnes for en tidsperiode, men eksplisitt for hver enkelt sak, vil man uansett fortløpende kunne vurdere den enkeltes egnethet, uten å måtte gripe inn i en valgperiode ved endrede forutsetninger for slik egnethet, og behovet for en øvre aldersgrense vil dermed ikke være det samme som for lagrettemedlemmer, alminnelige meddommere og forliksrådsmedlemmer.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Høyre har merket seg at departementet har foreslått å innføre en øvre aldersgrense for lagrettemedlemmer, alminnelige meddommere og forliksrådsmedlemmer ved at valgbarhet stopper ved 70 år. Slik øvre aldersgrense skal ikke gjelde for fagkyndige meddommere og skjønnsmenn. Disse medlemmer vil gå imot innføring av en øvre aldersgrense og mener kravet om personlig egnethet og kvalifikasjoner er en mer hensiktsmessig utsilingsmekanisme for hvem som faktisk er i stand til å fylle rollen som lekfolk. Flere friske eldre, samtidig som det på andre samfunnsområder snarere stimuleres til at seniorer skal kunne fortsette i sitt vir-

ke, svekker argumentene for innføring av en absolutt øvre aldersgrense for lekfolk.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, deler derimot departementets syn på heving av den nedre aldersgrensen og mener 21 år bør gjelde alle kategorier lekfolk med unntak av forliksrådet der dagens aldersgrense på 25 år videreføres.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Høyre viser til departementets forslag om å heve aldersgrensen fra 18 år til 21 år for alle kategorier lekfolk med unntak av forliksrådet. Disse medlemmer vil påpeke det ulogiske i at aldersgrensen for å kunne velges inn på Stortinget og fungere som lovgiver er 18 år, mens aldersgrensen for å være lagrettemedlem eller meddommer nå blir satt til 21 år. Disse medlemmer mener det vil være en fordel om en har en jevn alderssammensetning og en lavere gjennomsnittsalder.

Disse medlemmer vil på denne bakgrunn fremme følgende forslag:

"Domstoloven § 70 annet ledd nr. 1 skal lyde:

1. være over 18 år ved valgperiodens start."

Komiteen ser at det må stilles krav til utvalgte lekfolk, og har merket seg at departementet vil omformulere kravet til vederheftighet for meddommere, lagrettemedlemmer og skjønnsmedlemmer. Derimot opprettholdes kravet om økonomisk vederheftighet for forliksrådsmedlemmer med den begrunnelse at en stor del av sakene for forliksrådene gjelder tvister om pengekrav. Komiteen slutter seg til denne vurderingen.

Komiteen er enig i de foreslåtte krav til valgbarhet og at dette tas inn i domstoloven, og har for øvrig ingen merknader på dette punkt.

Komiteen mener det er foretatt en fornuftig grenseoppgang i forhold tilandel og hvilke forhold som vil diskvalifisere fra utvalg til lekmann og karantenebestemmelser i denne sammenheng. Forslaget om å etablere en sentral ordning med regelmessig kontroll av utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere i regi av Domstoladministrasjonen, synes både hensiktsmessig og ressursbesparende for den enkelte domstol. Komiteen ser fordelene av at den nye ordningen forskriftsfestes slik at man får klare regler for samarbeidet mellom politi og Domstoladministrasjon og formidling av utskrifter til domstolene.

Det nye systemet fritar imidlertid ikke kommunene for kontroll avandel i forbindelse med valget.

Komiteen er i likhet med departementet opp-tatt av å ivareta habiliteten ved utvalg til de ulike lek-

mannsfunksjonene og at det må fremgå tydelig av domstolloven hvilke yrkesgrupper som er utelukket fra valg til utvalgene av lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer. Komiteen ser imidlertid at den avgrensningen som er gjort virker unødig streng med hensyn på rettsvitner, og vil derfor imøtekomme en anmodning fra Domstoladministrasjonen om en endring slik at kontorpersonale og dommerfullmektiger fortsatt kan være rettsvitner. Med bakgrunn i dette fremmer komiteen følgende forslag til endring i domstolloven:

"§ 101 annet ledd andre punktum skal lyde:

§§ 71 og 74 gjelder tilsvarende, likevel slik at dommerfullmektiger og ansatte ved domstolene uten dømmende myndighet kan være rettsvitner."

Komiteen har ingen merknad til bestemmelsene om sletting fra utvalget.

9. TJENESTEHYPPIGHET OG FRITAK

9.1 Sammendrag

Domstolloven har regler om hvor mange medlemmer som skal velges til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. For tingrettens vedkommende innebærer regelen at hvert medlem statistisk sett kan regne med å gjøre tjeneste én dag annethvert år. En undersøkelse som Lekdommerutvalget foretok, viste at dette samsvarer ganske godt med den reelle tjenestehyppigheten. Den som har gjort tjeneste i mer enn 20 dager i løpet av en valgperiode, kan kreve seg fritatt fra å bli valgt på ny. Det er også en viss adgang til å kreve seg fritatt fra valg av andre grunner enn utført tjeneste.

Utvalget mener at det antallet lekdommere som velges, er for høyt til at hver av dem får en reell mulighet til å bli fortrolig med domstolsprosessen og oppgaven som dommer. Dermed er det fare for at heller ikke domstolene fullt ut nyter godt av den kompetansen lekdommerne representerer.

Departementet ser at det kan være en fordel med en noe større tjenestehyppighet for lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere. På bakgrunn av høringsinstansenes syn og resultatet av den spørreundersøkelsen som Lekdommerutvalget utførte, mener departementet at antallet utvalgsmedlemmer skal fastsettes med utgangspunkt i at det enkelte medlem skal gjøre tjeneste i to saker per år.

Videre slutter departementet seg til utvalgets forslag om rett til fritak resten av året for lagrettemedlemmer og meddommere som har gjort tjeneste i minst 15 dager i samme år, og rett til fritak for resten av valgperioden for den som har gjort tjeneste minst 60 dager i løpet av valgperioden. Forslagene om rett til fritak fra nytt valg etter å ha vært valgt to ganger

tidligere og om en generell regel om rett til fritak dersom helsetilstand eller andre særlige grunner tilsier det, er ført videre i departementets lovforslag.

9.2 Komiteens merknader

Komiteen mener det er av betydning for rekruttering og motivering av lekfolk at medlemmene i utvalget faktisk får prøvd seg i løpet av en fireårsperiode. Dagens praksis gir ingen garanti for at dette skjer. Komiteen mener derfor det er riktig vei å gå når man reduserer utvalget og legger opp til at det enkelte medlem skal gjøre tjeneste i to saker pr. år. De foreslåtte reglene om rett til fritak for et enkelt år og perioden totalt sett, er fornuftig ut fra at det kan by på problemer om fraværet fra ordinær jobb blir for stort. Det kan i neste runde påvirke rekrutteringen negativt.

Komiteen vil i denne sammenheng også vise til at departementet er opptatt av at lekfolk har gode personlige forutsetninger for oppgaven - og at oppgaven å dømme folk i retten er - og må være - en ansvarsfull gjerning som må skjottes med det største alvor. Med bakgrunn i dette vil komiteen be departementet legge til rette for at medlemmene i utvalget gis tilbud om en kort innføring i hva oppgavene deres består i under behandlingen av en sak. En slik introduksjon kan enten gis av departementet eller den enkelte domstol der det også kan legges til rette for besøk i rettsalen.

10. UTTAK AV LAGRETTEMEDLEMMER OG MEDDOMMERE TIL DEN ENKELTE SAK

10.1 Sammendrag

Innledning

Lagrettemedlemmer og meddommere skal i utgangspunktet trekkes fra de alminnelige utvalgene for henholdsvis lagmannsretten og tingretten. I tillegg til ordinære medlemmer, skal det trekkes varamedlemmer. Domstolloven har regler om trekningen. Det fremgår at trekningen av den enkelte skal være tilfeldig. For øvrig gir ikke loven nøyaktig anvisning på hvordan trekningen skal skje.

Domstoladministrasjonens arbeidsgruppe for revisjon av domstolloven kapittel 5 har pekt på en rekke hensyn som etter arbeidsgruppens syn bør stå sentralt ved utformingen av reglene om uttak av lagrettemedlemmer og meddommere.

Trekningen

Etter domstolloven skal lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere tas ut fra de alminnelige utvalgene i lagsognet eller domssognet "ved loddtrekning". I praksis skjer trekningen i dag maskinelt, ved bruk av domstolenes elektroniske saksbehand-

lingsprogram. Det har ikke fremkommet noe som tilsier en endring i disse hovedelementene.

Arbeidsgruppens forslag til lovtekst innebærer at Domstoladministrasjonen fortsatt skal kunne beslutte at doms- og lagsogn skal deles i flere trekningskretser, og at lagrettemedlemmer og meddommere (og varameddommere) som hovedregel fortsatt skal trekkes fra trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes. Det "nye" i forslaget fra arbeidsgruppen er at vedtak om inndeling i trekningskretser skal treffes som forskrift, og dermed være underlagt saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at det er en negativ side ved ordningen at den kan innebære markert ulik tjenestefrekvens for lekdommere innenfor ett og samme doms- eller lagsogn. På den annen side kan det ikke utelukkes at ordningen med inndeling i trekningskretser fortsatt kan være hensiktsmessig og ressursbesparende i både doms- og lagsogn. På denne bakgrunnen går heller ikke departementet inn for å oppheve ordningen nå. Den adgangen som retten har etter domstolloven til å bestemme at lagrettemedlemmer og meddommere skal trekkes fra en annen trekningskrets innenfor doms- eller lagsognet enn der rettsmøtet skal holdes, foreslås beholdt. For å sikre gode saksbehandlingsrutiner slutter departementet seg til arbeidsgruppens forslag om at avgjørelser om inndeling av doms- og lagsogn skal betegnes som forskrift, og således være omfattet av forvaltningsloven kapittel VII.

Lagrettemedlemmer og meddommere skal etter dagens regler trekkes til den enkelte sak. Etter loven plikter likevel lagrettemedlemmer og ordinære meddommere å gjøre tjeneste i saker som behandles i umiddelbar rekkefølge på samme rettssted, dog slik at det så vidt mulig skal unngås at samme sett lekdommere gjør tjeneste i mer enn ti dager i lagmannsrettene og seks dager i tingrettene.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at trekningen av lekdommere fortsatt skal skje til bestemte saker, og i forslaget til regler om at det kan besluttes at lagrettemedlemmer og meddommere skal tjenestegjøre i flere saker som skal behandles i umiddelbar sammenheng.

Den som har gjort tjeneste som lagrettemedlem eller meddommer etter siste valg, skal ikke delta ved trekningen til nye saker før utvalget av dem som fortsatt skal være med i trekningen, er blitt så lite at det teller færre enn dobbelt så mange personer enn det som skal trekkes til den nye saken. Når utvalget er redusert til denne grensen, skal alle i utvalget være med i trekningen igjen ("bunken snus"). Loven presiserer ikke hva som skal til for at en meddommer eller et varamedlem for meddommere skal anses å "ha gjort tjeneste", og dermed utelates fra trekningen.

Arbeidsgruppen har påpekt at dagens lovtekst er uklar når det gjelder hva som skal til for å ha gjort tjeneste i lovens forstand, og at uklarheten gjelder både den som har møtt frem som enten lagrettemedlem eller meddommer uten å gjøre tjeneste, og varamedlem for meddommere som er bedt om å holde seg klar, men ikke har møtt frem i retten. Arbeidsgruppen foreslår en klargjøring av reglene.

Departementet er enig i realiteten i arbeidsgruppens forslag og viderefører forslaget med en del språklige justeringer.

Varamedlemmer for lagrettemedlemmer og meddommere

Etter domstolloven skal det trekkes to varamedlemmer til lagretten, ett av hvert kjønn. Varamedlemmene skal trekkes fra den kommunen hvor rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner, og de skal innkalles til rettsmøtet. Videre skal det trekkes varamedlemmer for meddommerne i saker for tingretten og lagmannsretten. Det skal være to varamedlemmer for meddommere i lagmannsretten, ett av hvert kjønn. For meddommere i tingretten krever loven bare ett varamedlem, mens det i praksis ofte trekkes to (ett fra hvert av utvalgene). Også varamedlemmer for meddommerne skal trekkes fra den kommunen der rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner. Etter domstolloven har domstolene stor frihet til å bestemme om varamedlemmene for meddommere skal innkalles til rettsmøtet eller om de bare skal varsles med beskjed om å holde seg klare.

Ved oppnevning av meddommere fra det særskilte utvalget av fagkyndige meddommere kan det oppnevnes ett varamedlem i tingretten og to i lagmannsretten i tilfeller der retten finner dette hensiktsmessig. Også disse varamedlemmene skal oppnevnes blant dem som bor nærmest rettsstedet.

Etter arbeidsgruppens syn er det ikke nødvendig med varamedlemmer til lagretten. Den har derfor foreslått at ordningen oppheves. Arbeidsgruppens forslag er at antallet ordinære lagrettemedlemmer skal økes med én, og at det ikke lenger skal trekkes varamedlemmer til lagretten. Når det gjelder varamedlemmer for meddommere (varameddommere), har arbeidsgruppen foreslått at domstolene får frihet til å unnlate å trekke varamedlemmer dersom de anser dette mest hensiktsmessig.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at det i dag er liten realitet i statusen som varamedlem for lagretten, og at det således er liten grunn til å skille mellom ordinære lagrettemedlemmer og varamedlemmer.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at utgangspunktet må være at det skal trekkes varamedlemmer for meddommerne. Det er denne ordningen

som i størst grad sikrer tilfeldighet med hensyn til hvem som skal gjøre tjeneste som meddommer.

Etter departementets syn bør det fortsatt fremgå av loven hvor mange varamedlemmer for meddommerne som skal trekkes. Etter domstolloven skal det i dag velges to varamedlemmer for meddommerne i lagmannsretten. Departementet ser ikke grunn til å endre antallet. Ved denne vurderingen har departementet tatt i betraktning at det i noen grad viderefører arbeidsgruppens forslag om at domstolen skal kunne unnlate å trekke varamedlemmer for meddommerne, og at den også skal kunne bestemme at det skal trekkes bare ett.

For tingretten foreslår departementet de samme regler som for lagmannsretten. I dette ligger at det som utgangspunkt skal trekkes to varamedlemmer også i tingretten, mot ett i dag. Begrunnelsen for økningen er dels at mange av tingrettene allerede trekker to, og dels at dette kan være hensiktsmessig av hensyn til kjønnsrepresentasjonen og muligheten for at et varamedlem av samme kjønn som den meddommer som har forfall, kan rykke opp.

Departementet ser at innkallingen av varamedlemmer krever betydelige ressurser i domstolene og belastninger for dem som blir forpliktet til å stå til disposisjon. Departementet foreslår derfor en adgang til å la være å trekke varamedlemmer for meddommere i saker som antas å kunne bli behandlet på én dag, og at beslutningen om dette kan treffes av en dommer som har saken til behandling (eller domstollederen).

I saker der domstolen helt skal kunne la være å trekke varamedlemmer, bør den i stedet kunne nøye seg med å trekke én meddommer. Hensynet til lik kjønnsrepresentasjon ivaretas da ved at det trekkes lodd om hvilket av utvalgene varamedlemmet skal trekkes fra og av reglene om opprykk for varamedlem.

Fravær mv. - trekning av ny meddommer eller opprykk for varamedlem?

Etter domstolloven skal lagrettemedlemmer og meddommere i visse tilfeller forbigås ved trekningen. Blant annet gjelder dette når vedkommende ville vært inhabil etter domstolloven, når vedkommende har meldt forfall, når han eller hun skulle ha vært slettet fra utvalget eller er siktet for en straffbar handling av en viss alvorlighet. Det kan imidlertid skje at slike forhold oppdages eller oppstår på et senere tidspunkt. Etter domstolloven skal det trekkes et nytt lagrettemedlem eller en ny meddommer dersom et lagrettemedlem eller en meddommer har gyldig forfall, vedkommende skulle vært slettet fra utvalget, er siktet for et straffbart forhold som kan antas å medføre frihetsstraff eller tap av offentlig stemmerett eller melder forfall eller nekter å møte. Videre åpner domstol-

loven for at det under visse omstendigheter kan foretas hurtigtilkalling av henholdsvis lagrettemedlemmer og meddommere. Dagens lov gir ikke klare anvisninger for når det skal trekkes nye lagrettemedlemmer eller meddommere og når varamedlemmene skal innkalles.

Departementet foreslår å oppheve ordningen med trekning av varamedlemmer til lagretten. Med en slik løsning oppstår det ikke spørsmål om i hvilke situasjoner varamedlemmer til lagretten skal innkalles. I det følgende er problemstillingen derfor begrenset til å gjelde innkalling av varamedlemmer for meddommere.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at dagens ordning med fordel kan avløses av en hovedregel om at domstolene innkaller ett av varamedlemmene når det viser seg at en av de opprinnelige meddommerne har forfall, eller av andre grunner ikke kan delta. Hvis det ikke er trukket varamedlemmer, må det trekkes en ny meddommer av samme kjønn som den opprinnelige.

Fra hvilket geografisk område skal varamedlemmene trekkes?

Etter domstolloven skal varamedlemmer for meddommere til lagmannsretten trekkes blant utvalgsmedlemmene i den kommunen hvor rettsmøtet holdes eller i de nærmeste kommunene. Varamedlemmene til tingretten skal etter samme bestemmelse trekkes "blant de meddommerne som bor nærmest retsstedet".

Departementet peker på at det sentrale er at domstolene trekker varamedlemmer som i praksis har mulighet til å stille på kort varsel, og at kostnadene ved å tilkalle varamedlemmene ikke blir unødvendig høye. Dette siste har nær sammenheng med spørsmålet om varamedlemmene bare skal varsles om trekningen, eller om de også skal innkalles. I tillegg bør trekningsreglene utformes slik at de ikke gir en uforholdsmessig stor belastning på noen av utvalgsmedlemmene fremfor andre. Høringsinstansenes uttalelser kan tyde på at spørsmålet om hvilken løsning som best ivaretar alle disse hensynene, avhenger av forholdene i den enkelte embetskrets. På denne bakgrunnen går departementet inn for å lovfeste en hovedregel om at også varamedlemmer for meddommere skal velges fra hele trekningsskretsen, men at embetslederen kan beslutte at de skal trekkes fra den kommunen der rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner.

Tidspunktet for innkalling av varamedlemmer

Etter domstolloven står domstolene i dag fritt til å velge om varamedlemmene for meddommere allerede i utgangspunktet skal innkalles til rettsmøtet eller om de bare skal varsles om å holde seg klare til å

møte. Med sistnevnte løsning må varamedlemmene innkalles når det eventuelt viser seg at det blir bruk for dem, typisk fordi en meddommer får gyldig fravær.

Departementet er enig i at det fortsatt bør ligge til domstolene å vurdere om varamedlemmer for meddommere allerede i utgangspunktet skal innkalles, eller om de bare skal varsles om trekningen frem til det eventuelt foreligger noe som tilsier at de skal gjøre tjeneste. Ordningen synes hensiktsmessig, selv om domstolene etter departementets forslag også får anledning til å beslutte at varamedlemmene skal trekkes fra nærområdet rundt der rettsmøtet skal holdes. Departementet viderefører arbeidsgruppens forslag til lovtekst med enkelte justeringer.

Oppnevning av fagkyndige meddommere

Det er tvistemålsloven/tvisteloven og straffeprosessloven som regulerer spørsmålet om hvilke saker som skal pådømmes med meddommere. Disse lovene inneholder også regler om når meddommerne skal tas fra de alminnelige utvalgene og når det skal oppnevnes fagkyndige meddommere. Retten har vid adgang til å oppnevne fagkyndige meddommere etter reglene i domstolloven, det vil si utenfor de særskilte utvalgene.

Departementet mener at det fortsatt bør være tvistemålsloven/tvisteloven og straffeprosessloven som regulerer spørsmålet om det skal delta meddommere, og om disse skal være fagkyndige. Dette er lagt til grunn i tvisteloven, som slår fast at "[m]eddommerne skal være fagkyndige om hensynet til forsvarlig behandling av saken tilsier det". Det som skal reguleres i domstolloven, er hvem som kan oppnevnes som fagkyndige meddommere, og hvordan en beslutning om oppnevning for øvrig skal effektueres.

Et åpenbart vilkår for å kunne oppnevnes som fagkyndig meddommer, må være at vedkommende har særskilt kyndighet innenfor det fagområdet saken gjelder. Videre mener departementet at det bør være en forutsetning at den som oppnevnes, fyller vilkårene for å være meddommer.

I samsvar med prinsippet om lik representasjon fra begge kjønn foreslår departementet en regel om at det ved oppnevning av mer enn én fagkyndig meddommer så vidt mulig skal oppnevnes like mange av hvert kjønn. Dette må likevel skje under hensyn til det aktuelle behovet for fagkyndighet i saken. Siden det ofte vil være vanskeligere å finne erstatning for en fagkyndig enn for andre meddommere, går departementet videre inn for å lovfeste en hovedregel om at det skal oppnevnes minst ett varamedlem, men at det bør være opp til domstolen å avgjøre, på bakgrunn av forholdene i den enkelte sak, om det skal oppnevnes ett eller to varamedlemmer, eller om det er åpenbart unødvendig å oppnevne varamedlem.

Hurtigtilkalling av lagrettemedlemmer og meddommere

Når det blir klart at et lagrettemedlem eller en meddommer ikke vil møte eller er forhindret fra å gjøre tjeneste, skal det i utgangspunktet trekkes et nytt lagrettemedlem eller en ny meddommer. Når hindringen blir kjent, er det likevel iblant så liten tid igjen før saken skal starte at det ikke er tid til en ny trekning. For slike tilfeller åpner domstolloven for å tilkalle lagrettemedlemmer og meddommere etter en enklere prosedyre, ofte betegnet som "hurtigtilkalling" eller "hurtiginnkalling". I korthet går denne prosedyren ut på å finne et annet medlem av utvalget som har anledning til å gjøre tjeneste, typisk ved å ringe til utvalgsmedlemmer som kan tenkes å ha anledning til å stille. Med hurtigtilkalling blir valget av person mindre tilfeldig enn ved ordinær trekning. Samtidig dekker fremgangsmåten et praktisk behov, og det er vanskelig å tenke seg et system hvor det ikke kan oppstå behov for denne typen "krisetiltak". I likhet med arbeidsgruppen legger departementet således til grunn at det fortsatt bør være regler om hurtigtilkalling.

Departementet mener at hurtigtilkalling skal være begrenset til en periode på inntil to virkedager før den dagen rettsmøtet begynner. Med "virkedager" menes ukedagene mandag til og med fredag som ikke er hellig- eller høytidsdag. Departementet ser ikke behov for å presisere dette i selve lovteksten.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at det bør fremgå klart av lovteksten at bemannings situasjonen primært skal søkes løst gjennom innkalling av eventuelle varamedlemmer. Varamedlemmene er trukket ut på tilfeldig grunnlag og varslet med beskjed om å holde seg i beredskap, hvilket er gode grunner for å benytte dem. Med det behovet som det i enkelte tilfeller kan foreligge for å skaffe et lagrettemedlem eller en meddommer på meget kort tid, ser departementet likevel at det unntaksvis kan bli nødvendig å henvende seg til andre enn et varamedlem, eksempelvis dersom varamedlemmet ikke svarer på telefonhenvendelser. På denne bakgrunnen slutter departementet seg til arbeidsgruppens forslag vedrørende utformingen av plikten til først å innkalle eventuelle varamedlemmer.

Selve fremgangsmåten ved hurtigtilkalling er lite regulert. I praksis skjer tilkallingen som regel ved telefonhenvendelse til medlemmer av utvalgene som bor eller arbeider nærmest rettsstedet.

Departementet slutter seg til arbeidsgruppens forslag til en generell regel om at hurtigtilkalling så langt råd er skal baseres på tilfeldig utvelgelse. Det blir opp til den enkelte domstol, på basis av størrelse og andre lokale forhold, å vurdere hvorledes tilfaldsprinsippet nærmere skal ivaretas, herunder om det skal etableres såkalte "hurtiglister".

Meddommere og lagrettemedlemmer som gjør tjeneste etter hurtigtilkalling, anses i dag for å ha "gjort tjeneste" i domstollovens forstand. Dermed er de ikke med i trekningen til andre saker før domstolen på ny har begynt å trekke blant alle som står i vedkommende utvalg.

Departementet foreslår at de som gjør tjeneste etter å ha blitt hurtigtilkalt, fortsatt skal kunne hurtigtilkalles i senere saker, men at de ikke skal være med i ordinære trekninger før domstolen neste gang begynner å trekke fra hele utvalget.

Frister

Etter domstolloven skal trekningen av lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer skje "i god tid" før hovedforhandlingen eller rettsmøtet. Med tanke på mulige fritakssøknader og andre forhold som kan kreve tiltak, er det nærliggende å tenke seg at trekningen normalt bør skje umiddelbart etter berammelsen. Enkelte domstoler berammer imidlertid så lang tid før rettssaken at det ikke er hensiktsmessig å trekke lekdommere så tidlig. Arbeidsgruppen foreslår derfor å opprettholde formuleringen i dagens bestemmelser om at trekningen skal skje "i god tid". Ingen av høringsinstansene har hatt innvendinger mot dette, og også departementet foreslår at trekningen skal skje "i god tid før hovedforhandlingen". Departementet foreslår også at det skal lovfestes en regel om at lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer for meddommere snarest mulig skal gis melding om at de er trukket ut.

Etter domstolloven skal en liste over de lagrettemedlemmene som skal gjøre tjeneste, være meddelt sakens parter senest dagen før hovedforhandlingen. Vi har i dag ingen tilsvarende regel om underretning om hvilke meddommere som er trukket ut.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at regelen om melding til sakens parter om lagrettens sammensetning senest dagen før hovedforhandlingen, bør videreføres.

Etter departementets syn er det positivt om domstolene før rettsmøtet informerer også om navn på meddommere og eventuelle varamedlemmer, både i straffesaker og i sivile saker, men fordi en lovbestemt plikt til på eget initiativ å sende partene en liste over meddommere og eventuelle varamedlemmer vil medføre ekstraarbeid for domstolene, foreslår departementet ikke en lovbestemt plikt.

Departementet foreslår en regel om at partene ved henvendelse til domstolen skal få opplyst hvem som er trukket ut som meddommere og eventuelle varamedlemmer.

Gyldig fravær

Den som har gyldig forfall (gyldig fravær), er ikke forpliktet til å gjøre tjeneste som lagrettemedlem

eller meddommer. Domstolloven har regler om hva som er gyldig forfall for lagrettemedlemmer, meddommere og rettsvitner. Bestemmelsen inneholder kriterier som beror på skjønn.

Departementet mener det er hensiktsmessig at det kommer til uttrykk innledningsvis i bestemmelsen at den som har gyldig fravær, ikke plikter å gjøre tjeneste som lagrettemedlem, meddommer eller rettsvitne. Lovforslaget går ut på at den som mener å ha gyldig fravær, og således vil be seg fritatt, må ta dette opp med domstolen "straks". Departementet mener at reglene om hva som er gyldig fravær må være skjønnsmessige, slik at de gir rom for fornuftige løsninger i det enkelte tilfellet og variasjoner som skyldes ulike faktiske forhold. Innenfor loven kan den enkelte domstol gi utfyllende retningslinjer, og på den måten sikre at like tilfeller behandles likt.

Departementet viderefører arbeidsgruppens forslag om at en dommers avgjørelse i spørsmål om gyldig fravær skal kunne kreves overprøvd av den avgjørelsen gjelder.

Forbigåelse av meddommer og lagrettemedlem

Domstolloven har regler om forbigåelse av lagrettemedlemmer og meddommere ved trekningen.

Departementet foreslår å samle reglene i domstolloven i én bestemmelse om forbigåelse. Denne bestemmelsen gir regler om forbigåelse av lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer, uavhengig av på hvilket tidspunkt det diskvalifiserende forholdet viser seg.

Beslutningsmyndighet

Myndigheten til å ta beslutninger eller utføre oppgaver etter domstolloven er i dag i hovedsak lagt til "retten" eller "rettens formann". For et fåtall av oppgavene følger det av loven at de kan utføres av "domstolens tjenestemenn", det vil si av saksbehandlere som ikke driver dømmende virksomhet, og som vanligvis heller ikke er jurister. Etter domstolloven skal således selve trekningen av lagrettemedlemmer og meddommere foretas av "en av domstolens tjenestemenn".

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at det, av hensyn til effektiviteten i domstolene, er ønskelig at avgjørelsesmyndigheten kan fordeles så langt "utover" og "nedover" i organisasjonen som mulig. Spørsmålet blir i stor grad hva som er "mulig" uten at hensynet til forsvarlighet og rettssikkerhet blir skadelidende.

Departementets forslag til domstolloven går ut på at det overlates til den enkelte domstol å bestemme hvilket geografisk område varamedlemmer for meddommerne skal trekkes fra, og om varamedlemmene i utgangspunktet skal innkalles til rettsmøtet eller bare varsles med beskjed om å holde seg klare. Disse

avgjørelsene skal etter forslaget ligge til domstollederen. Begrunnelsen for dette er at disse avgjørelsene er ment å skulle gis i generell form, med virkning for alle eller mange saker. Da er domstollederen det aktuelle beslutningsnivået. For avgjørelser som gjelder den enkelte, konkrete og individualiserte sak, foreslår departementet imidlertid ikke å legge avgjørelsesmyndighet til domstollederen som sådan, men til enten "retten" eller "en dommer".

Det spørsmålet om beslutningsmyndighet som først og fremst reiser seg i relasjon til reglene om uttak av lekdommere, er i hvilken grad beslutningsmyndighet skal kunne overlates til saksbehandlere.

Departementet går inn for at det skal kunne overlates til saksbehandlere å treffe avgjørelser om at det skal benyttes hurtigtilkalling. Departementet legger vekt på at slike beslutninger ofte må tas raskt for å unngå at saken må utsettes, og at domstolen kan bli bedre i stand til å takle situasjoner med uventet forfall mv. dersom en saksbehandler kan starte arbeidet med å skaffe en erstatning fremfor først å måtte involvere en dommer.

Spørsmål om gyldig fravær oppstår i praksis ofte, og hensynet til effektivitet og mulighet for raskt å sette i gang en eventuell prosess med å innkalle en erstatning, tilsier at det skal kunne overlates til saksbehandlere å avgjøre om et forhold skal anses som gyldig fravær. Samtidig er regelen om hva som skal gi grunnlag for gyldig fravær utpreget skjønnsmessig, hvilket taler i motsatt retning. Departementet slutter seg til arbeidsgruppens forslag om at det, i tilfeller hvor domstolen har utferdiget retningslinjer for vurderingen av hva som skal anses som gyldig fravær, skal kunne overlates til saksbehandlere å avgjøre spørsmålet. Den som berøres av en avgjørelse om gyldig fravær tatt av en saksbehandler, skal imidlertid kunne kreve samme spørsmål forelagt for en dommer. Det er dommerens avgjørelse som kan gjøres til gjenstand for kjæremål (anke etter tvisteloven).

Når det gjelder spørsmål om forbigåelse av andre grunner enn gyldig fravær, er departementet enig med arbeidsgruppen i at det må sondres mellom de ulike forbigåelsesgrunnene. Departementet er også enig i at spørsmål om forbigåelse fordi vedkommende utvalgsmedlem skulle ha vært slettet fra utvalget eller fordi vedkommende er siktet for et straffbart forhold (og det ikke er utstedt et forelegg) skal som hovedregel kunne overlates til saksbehandlere. Men en saksbehandler bør ikke få treffe avgjørelser om personlig egnethet annet enn hvor det f.eks. etter en legeerklæring fremtrer som helt kurant. For spørsmål om forbigåelse på grunn av utilstrekkelige norsk-kunnskaper, mener departementet at beslutningsmyndigheten skal forbeholdes dommere. Det vises til at spørsmål om tilstrekkelige språkkunnskaper kan være utpreget skjønnsmessig, og at det er av for-

holdsvis personlig karakter. Uheldige avgjørelser om dette kan ha følelsesmessige konsekvenser som kanskje ikke alltid kan "repareres" fullt ut gjennom en eventuell etterfølgende omgjøring fra en dommer.

Enkelte spørsmål vedrørende saker om administrative tvangsvedtak

Twistemålsloven har regler om domstolsprøving av administrative tvangsinngrep. I tillegg inneholder sosialtjenesteloven særskilte regler om domstolsprøving av fylkesnemndas vedtak etter sosialtjenesteloven og barneverntjenesteloven.

Siden sosialtjenesteloven kapittel 9 nå er vedtatt opphevet, foreslår ikke departementet noen endring i disse reglene. Etter at arbeidsgruppen avga sin rapport, ble det gjort klart at retten skal settes med én fagkyndig og én lek meddommer. Dette er hovedregelen også etter tvisteloven § 36-4. Tvisteloven sier imidlertid ikke hvilket av utvalgene (kvinner eller menn) den lege meddommeren skal trekkes fra.

Generelt er det ønskelig at begge kjønn er representert i retten. Dette gjelder minst like mye for saker om overprøving av administrative tvangsvedtak som for andre saker. I utgangspunktet er det således nærliggende at reglene formuleres på en måte som innebærer at den lege meddommeren skal være av motsatt kjønn som den fagkyndige meddommeren og/eller rettens leder. En slik regel forutsetter imidlertid at det allerede ved trekningen er klart hvilket kjønn den juridiske dommeren og/eller den fagkyndige meddommeren vil representere. Denne forutsetningen slår ikke alltid til. Denne typen saker skal berammes raskt, og det vil etter departementets oppfatning være uheldig - gjennom reglene om oppnevning av meddommere - å "låse" domstolens tildeling av saken til dommere av det ene kjønn. På samme måte vil det være uheldig å binde oppnevningen av den fagkyndige meddommeren til trekningen av den lege. For å unngå problemer som følge av at rettens leder eller den fagkyndige meddommeren blir av et annet kjønn enn først forutsatt, foreslår departementet at valg av utvalg skal avgjøres ved loddrekning.

De store havfiskeriene

Etter domstolloven skal meddommere til rettsmøter under de store havfiskeriene tas ut etter regler gitt av Domstoladministrasjonen.

Etter det departementet erfarer, er ikke de særskilte reglene i bruk. Departementet kan ikke se at det i dag vil være noen vesentlig ulempe å trekke eller oppnevne meddommere etter de alminnelige reglene i domstolloven. Et eventuelt behov for sakkyndighet vil kunne ivaretas gjennom de alminnelige reglene om bruk av fagkyndige meddommere. På denne bakgrunnen slutter departementet seg til arbeidsgrup-

pens forslag om å oppheve innholdet i dagens § 89 i domstolloven.

10.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til forslag til regler for uttak av lagrettemedlemmer og meddommere til den enkelte sak og mener det er riktige tilpasninger som foreslås når det gjelder trekning, varamedlemmer, hva som skjer ved fravær og geografi ved trekning av varamedlemmer, tidspunktet for innkalling av varamedlemmer, oppnevning av fagkyndige meddommere, hurtigtilkallinger, frister, gyldig fravær, forbigående, beslutningsmyndighet, enkelte spørsmål vedrørende saker om administrative tvangsvedtak og de store havfiskeriene.

11. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

11.1 Sammendrag

Forslagene i proposisjonen vil få mindre økonomiske og administrative konsekvenser. Departementet vil komme tilbake til de eventuelle administrative og økonomiske konsekvensene i den ordinære budsjettprosessen.

11.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, har ingen merknader på dette punkt.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre har registrert henvendelser fra personer som har deltatt som meddommere, lagrettsmedlemmer og forliksrådsmedlemmer som mener at godtgjørelsen er for lav. Godtgjørelsene for meddommere og lagrettsmedlemmer ble sist justert i 1980 til 250 kroner (med virkning fra 1. januar 1981). Før denne tid hadde satsen vært 60 kroner siden 1971.

Disse medlemmer mener det nå er helt nødvendig å justere disse satsene, og vil på denne bakgrunn fremme forslag om at godtgjørelsen økes fra 250 kroner til 500 kroner pr. dag, og at dette kommer i tillegg til tapt arbeidsfortjeneste.

Disse medlemmer vil også sette fokus på personer som mottar ulike former for offentlige trykdeytelser, og samtidig påtar seg verv som meddommere og lagrettemedlemmer. I noen tilfeller fører dagens ordning til at disse personene kan få en avkorting i sine ytelser når de påtar seg samfunnsviktige verv, noe som igjen kan føre til at de vil vegre seg for å påta seg slike oppgaver.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2008 vurdere å øke godtgjørelsen for meddommere fra 250 kroner til 500 kroner pr. dag."

12. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet og Høyre:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen overføre valg/oppnevning av de fylkesvise skjønnsutvalgene til kommunene og om at fordeling av utvalgsmedlemmer skjer på grunnlag av folketallet i kommunene.

Forslag 2

Domstolloven § 67 oppheves.

Forslag 3

Domstolloven § 70 annet ledd nr. 1 skal lyde:

1. være over 18 år ved valgperiodens start.

Forslag 4

Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2008 vurdere å øke godtgjørelsen for meddommere fra 250 kroner til 500 kroner pr. dag.

13. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og råar Odelstinget til å gjøre slikt

vedtak til lov

om endringer i domstolloven mv.
(valg og uttaking av lekdommere)

I

Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene endres slik:

§ 21 tredje ledd skal lyde:

I saker hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, skal det alene delta dommere som har nødvendig klarering og er autorisert for den aktuelle sikkerhetsgrad. Nærmere regler om klarering og autorisasjon kan gis av Kongen. Om klarering og autorisasjon av meddommere gjelder § 91 første ledd bokstav e.

§ 52 skal lyde:

Ved dommere forstaaes i denne lov, naar ikke andet er sagt eller fremgaar av sammenhængen, alle de medlemmer av en domstol, som kan træffe eller være med i dømmende avgjørelser, baade de som er fast ansat, og de som bare gjør tjeneste for en tid eller i en enkelt sak. *Som dommere regnes ogsaa medlemmer av forliksrådet.* Lagrettemedlemmer kaldes ikke dommere.

§ 53 første ledd skal lyde:

Dommere må være norske statsborgere, menn eller kvinner, som er vederheftige, og som ikke er fradømt stemmerett i offentlige anliggender. For meddommere *gjelder kravene etter § 70, og for skjønnsmedlemmer kravene etter skjønnsprosessloven § 14.*

§ 56 skal lyde:

Forliksrådsmedlemmer må ha fylt 25 år. *For øvrig gjelder § 70 annet ledd nr. 1 om en øvre aldersgrense og §§ 71-74 tilsvarende for forliksrådsmedlemmer.*

Som forliksrådsmedlemmer skal bare velges personer som anses særlig egnet til oppgaven, og som behersker norsk skriftlig og muntlig godt.

Den som ikke bor i kommunen, kan nekte å ta i mot valg.

§ 57 første ledd skal lyde:

Forliksrådsmedlemmer med varamedlemmer velges av kommunestyret selv. Valget foregår innen 15. oktober året etter hvert kommunestyrevalg og gjelder for fire år fra 1. januar det påfølgende år.

§ 59 første ledd skal lyde:

Når et forliksrådsmedlem eller varamedlem dør eller flytter fra kommunen, eller når det opplyses at vedkommende mangler noen av de betingelser som nevnt i §§ 53 eller 56 første ledd, eller vedkommende ellers blir varig forhindret fra å gjøre tjeneste, foretar kommunestyret nytt valg av medlem eller varamedlem for den tid som er igjen. Valget foretas som flertallsvalg.

Overskriften til kapittel 4 skal lyde:

4de kapittel. Utvalg av lagrettemedlemmer og meddommere

§ 64 skal lyde:

I hvert lagsogn skal det for lagmannsrettssaker være to utvalg av lagrettemedlemmer og meddommere, ett for kvinner og ett for menn.

Lagmannsrettens leder fastsetter antallet utvalgsmedlemmer slik at det kan forventes at hvert medlem skal gjøre tjeneste i to saker per år. Deretter fordeler

lagmannsrettens leder utvalgsmedlemmene mellom lagsognets kommuner etter folketallet. Hver kommune skal likevel ha minst ett medlem i hvert utvalg. Senest 1. juli det året valget foretas, jf. § 66, underretter lagmannsrettens leder kommunene om fordelingen.

§ 65 skal lyde:

I hvert domssogn skal det for tingrettssaker være to utvalg av meddommere, ett for kvinner og ett for menn.

Domstollederen fastsetter antallet utvalgsmedlemmer slik at det kan forventes at hvert medlem skal gjøre tjeneste i to saker per år. Deretter fordeler domstollederen utvalgsmedlemmene mellom domssognets kommuner etter folketallet. Hver kommune skal likevel ha minst ett medlem i hvert utvalg. Senest 1. juli det året valget foretas, jf. § 66, underretter domstollederen kommunene om fordelingen.

§ 66 skal lyde:

Medlemmene til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere velges av kommunestyret selv hvert fjerde år. Valget foretas innen 15. oktober året etter hvert kommunestyrevalg, og gjelder for fire år fra 1. januar det påfølgende år.

Er en kommune delt mellom flere domssogn, velges medlemmer til utvalgene særskilt for hver del av kommunen blant dem som er bosatt i vedkommende del. Bestemmelsene i §§ 64 og 65, begges annet ledd, og § 76 får i slike tilfeller tilsvarende anvendelse for så vidt angår de enkelte deler av kommunen. Sletting etter § 76 skal også foretas når noen som er innført i fortegnelsene, ikke er valgbar etter dette ledd første punktum.

Skal deling gjennomføres i løpet av en valgperiode, skal det for den tiden som gjenstår av perioden, foretas særskilte valg som nevnt i annet ledd første punktum. Valget foregår da etter nærmere regler som fastsettes av Domstoladministrasjonen. Fra delingen opphører funksjonstiden for dem som tidligere var valgt fra kommunen.

§ 67 skal lyde:

Utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere skal ha en allsidig sammensetning, slik at de best mulig representerer alle deler av befolkningen. Kommunen skal oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater til valget.

§ 68 skal lyde:

Formannskapet eller det faste utvalg kommunestyret har tildelt oppgaven, forbereder valget, avgjør begjæringer om fritak fra valg og avgir forslag til valg i samsvar med § 67. Forslaget legges ut til allminnelig ettersyn i minst to uker. I kunngjøringen om

dette oppfordres enhver som har noe å innvende mot forslaget, om å melde det til kommunen innen en fastsatt frist.

Etter å ha avgjort innvendinger og fritaksbegjæringer som er kommet inn etter kunngjøringen som nevnt i første ledd siste punktum, velger kommunestyret selv det antallet medlemmer til hvert av utvalgene som er bestemt etter §§ 64 og 65.

Ingen kan velges til mer enn ett av utvalgene.

§ 69 skal lyde:

Fortegnelse over de valgte lagrettemedlemmer og meddommere føres av kommunen. Fortegnelsene skal inneholde utvalgsmedlemmenes fulle navn, adresse, fødselsnummer, telefonnummer, yrke og stilling.

Gjenpart av fortegnelsene sendes vedkommende domstol. Domstoladministrasjonen kan gi nærmere forskrift om fortegnelsene.

§ 70 skal lyde:

Den som velges, må ha tilstrekkelige norskkunnskaper, og for øvrig være personlig egnet til oppgaven.

I tillegg må vedkommende

1. være over 21 år og under 70 år, ved valgperiodens start,
2. ikke være fradømt stemmeretten i offentlige anliggender,
3. ikke være under offentlig gjeldsforhandling eller konkursbehandling eller i konkursskarantene,
4. stå innført i folkeregisteret som bosatt i kommunen på valgdagen, og
5. være statsborger i Norge eller et annet nordisk land, eller ha stått innført i folkeregisteret som bosatt i riket de tre siste år før valgdagen.

§ 71 skal lyde:

Utelukket fra valg på grunn av stilling er:

1. Stortingets representanter og vararepresentanter,
2. statsrådets medlemmer, statssekretærer, statsrådenes personlige politiske rådgivere og ansatte ved Statsministerens kontor,
3. fylkesmenn og assisterende fylkesmenn,
4. utnevnte og konstituerte dommere og ansatte ved domstolene,
5. ansatte ved påtalemyndigheten, i politiet og kriminalomsorgen,
6. ansatte i Justisdepartementet, Politidirektoratet og Domstoladministrasjonen og dens styre,
7. ansatte og studenter ved Politihøgskolen og Fengselsskolen,
8. praktiserende advokater og advokatfullmektiger,
9. kommunens administrasjonssjef (medlemmene av kommunerådet i kommuner med et parlamentarisk styringssystem) og andre kommunale tje-

nestemenn som tar direkte del i forberedelsen eller gjennomføringen av valget.

§ 72 skal lyde:

Utelukket fra valg på grunn av vandel er:

1. den som er idømt ubetinget fengselsstraff i mer enn ett år,
2. den som er idømt forvaring eller særreaksjoner etter straffeloven §§ 39 - 39 c,
3. den som er idømt ubetinget fengselsstraff i ett år eller mindre, og det ved valgperiodens start er mindre enn 15 år siden dommen var rettskraftig,
4. den som er idømt betinget fengselsstraff, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden dommen var rettskraftig,
5. den som er idømt eller har vedtatt bøtstraff for et forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden dommen var rettskraftig eller vedtakelsen,
6. den som har fått betinget påtaleunntatelse eller domsutsettelse for et forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden avgjørelsen var rettskraftig.

Dom på samfunnsstraff medfører utelukkelse etter første ledd nr. 1 eller 3, avhengig av lengden av den subsidiære fengselsstraffen. Ved delvis betinget fengselsstraff vurderes hver del for seg etter første ledd.

§ 73 skal lyde:

Kommunen skal kontrollere at ingen velges i strid med §§ 70-72.

§ 74 skal lyde:

En person kan kreve seg fritatt fra valg dersom helsetilstand eller andre særlige grunner tilsier det, eller vedkommende har vært medlem av et utvalg av lagrettemedlemmer eller meddommere i to perioder tidligere.

Avgjørelse om fritak treffes av kommunen.

§ 75 skal lyde:

De fritak for å overta ombud som er gitt i andre lover, gjelder ikke for vervet som lagrettemedlem eller meddommer.

§ 76 skal lyde:

Når et utvalgsmedlem dør eller flytter fra kommunen, skal kommunens administrasjonssjef slette vedkommende fra utvalget. Det samme gjelder dersom vedkommende ikke oppfyller valgbarhetsvilkårene etter §§ 70-72. Når et medlem av utvalgene til lagmannsretten har flyttet til en annen kommune i

lagsognet, overføres vedkommende til fortegnelsen for den nye kommunen.

Den som er kommet i en situasjon som nevnt i § 74 første ledd, kan kreve seg slettet fra utvalget.

Den som mener seg urettmessig innført eller ikke innført i et utvalg, eller som mener seg urettmessig slettet eller nektet slettet fra et utvalg, kan påklage avgjørelsen til den domstolen som fortegnelsen gjelder. Domstolen treffer sin avgjørelse ved kjennelse.

Endelig beslutning om sletting etter paragrafen her meddeles domstolen uten opphold.

§ 77 skal lyde:

Kongen kan gi forskrift om at Domstoladministrasjonen hvert halvår skal kontrollere om medlemmene av utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere og skjønnsmedlemmer er innført i fortegnelsen i strid med § 72, herunder om adgang for Domstoladministrasjonen til å be om opplysninger fra strafferegisteret.

§ 78 skal lyde:

Når retten finner at noen med urette er innført i fortegnelsen eller skulle vært slettet etter § 76, skal domstolen av eget tiltak slette vedkommende fra fortegnelsen. Beslutningen kan bringes inn for overordnet domstol. Kommunen varsles om slettingen.

§§ 79, 80, 81, 82, 83, 84 og 84 a oppheves.

Overskriften til kapittel 5 skal lyde:

5te kapittel. Uttaking av lagrettemedlemmer, meddommere og rettsvitner

§ 85 skal lyde:

Lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer for meddommere trekkes til den enkelte sak etter reglene i §§ 86-92, med mindre vilkårene for tilkalling etter § 93 er til stede.

Utfallet av trekningen og de avgjørelser som er truffet etter § 91, nedtegnes og oppbevares blant sakens dokumenter.

Fagkyndige meddommere oppnevnes etter reglene i § 94.

§ 86 skal lyde:

Trekningskretsen er for tingretten domssognet og for lagmannsretten lagsognet. Domstoladministrasjonen kan ved forskrift dele lagsogn og domssogn i flere trekningskretser.

Lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer for meddommere skal på tilfeldig måte trekkes blant alle som er registrert i utvalgene i den trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes. Domstollederen kan beslutte at varamedlemmer for meddom-

mere skal trekkes fra den kommune hvor rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner.

Når et lagsogn eller domssogn er delt i flere trekningskretser, og det foreligger særlige grunner, kan en dommer i den enkelte sak beslutte at lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra en annen trekningskrets eller andre kretser innenfor domssognet eller lagsognet. Når det er nødvendig for å få uholdte meddommere eller lagrettemedlemmer, kan en dommer likeledes beslutte at det skal trekkes fra utvalg utenfor domssognet, lagsognet eller lagdømmet. Retten kan be vedkommende domstol foreta trekning utenfor domssognet eller lagdømmet eller gjøre det selv.

Den som har gjort tjeneste som lagrettemedlem eller meddommer, eller som har møtt frem til rettsmøte som lagrettemedlem, meddommer eller varamedlem for slik uten å gjøre tjeneste, deltar ikke i trekningen til andre saker før domstolen neste gang begynner å trekke fra hele utvalget. I trekningen deltar heller ikke den som er trukket ut til å gjøre tjeneste som lagrettemedlem, meddommer eller varamedlem til et rettsmøte som ennå ikke er holdt. Dersom det etter dette ikke er minst dobbelt så mange igjen i utvalget som det antallet som skal trekkes, skal det trekkes fra hele utvalget.

§ 87 skal lyde:

Når en sak skal behandles med lagrette, skal en dommer eller en av domstolens tjenestemenn i god tid før hovedforhandlingen trekke åtte lagrettemedlemmer fra hvert av utvalgene etter § 64.

I saker som nevnt i straffeprosessloven § 355 annet ledd kan det trekkes ni lagrettemedlemmer fra hvert av utvalgene.

Dersom en sak omberammes eller utsettes til ny behandling, beslutter en dommer om det skal trekkes nye lagrettemedlemmer til saken.

§ 88 skal lyde:

Når en sak skal behandles med meddommere, skal en dommer eller en av domstolens tjenestemenn i god tid før hovedforhandlingen trekke ut meddommere og varamedlemmer for disse, like mange fra hvert av utvalgene etter § 64 for lagmannsretten og § 65 for tingretten. Dersom det skal trekkes et ulikt antall meddommere eller varamedlemmer, skal det trekkes lodd om hvilket utvalg den siste meddommeren eller det siste varamedlemmet skal trekkes fra.

Det skal trekkes to varamedlemmer for meddommerne. En dommer kan likevel beslutte at det bare skal trekkes ett varamedlem. For saker der hovedforhandlingen antas å kunne avvikles i løpet av én dag, kan en dommer beslutte at det ikke skal trekkes varamedlemmer. Domstollederen bestemmer om varamedlemmer for meddommere skal pålegges å møte

til rettsmøtet når de varsles om trekningen. En dommer kan fravike en slik beslutning i den enkelte sak.

Dersom varamedlemmer skal følge forhandlingene, skal det trekkes lodd om personvalget, likevel slik at det så langt mulig blir like mange kvinner og menn.

Dersom det er besluttet at en sak skal behandles med lagrette og lagrettemedlemmene er trukket ut, men det senere besluttes at saken skal behandles i meddomsrett, kan meddommere og varamedlemmer trekkes blant de uttrukne lagrettemedlemmene. Dersom ankeforhandlingen er begynt, kan meddommerne trekkes blant de lagrettemedlemmene som gjør tjeneste. Første ledd annet punktum og tredje ledd gjelder tilsvarende.

Når en sak omberammes eller utsettes til ny behandling, beslutter en dommer om det skal trekkes nye meddommere og varamedlemmer til saken.

§ 89 skal lyde:

Ved trekningen kan en dommer bestemme at de samme lagrettemedlemmene eller meddommerne skal gjøre tjeneste i flere saker, dersom sakene skal behandles i umiddelbar sammenheng og det må antas at de til sammen ikke vil vare i mer enn ti dager. Dersom det foreligger tungtveiende grunner, kan de samme lagrettemedlemmene eller meddommerne pålegges å gjøre tjeneste i flere saker i umiddelbar sammenheng også når det må antas at sakene vil vare i mer enn ti dager. Domstollederen kan treffe en generell beslutning etter første punktum for foreleggssaker som skal behandles i umiddelbar sammenheng samme dag.

§ 90 skal lyde:

Den som har gyldig fravær, plikter ikke å gjøre tjeneste som lagrettemedlem, meddommer eller rettsvitne. Det samme gjelder den som har gjort tjeneste som lagrettemedlem eller meddommer i 15 dager eller mer i løpet av samme år som saken skal behandles, eller som har gjort tilsvarende tjeneste i 60 dager eller mer i valgperioden. Den som mener å ha gyldig fravær eller rett til fritak etter denne bestemmelsen, skal straks gi domstolen melding om dette og om begrunnelsen.

Gyldig fravær foreligger hvis sykdom eller andre hindringer gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte. Offentlige verv, unntatt militærtjeneste og tjeneste for høyere rett, skal vanligvis ikke regnes som gyldig fravær for lagrettemedlemmer og meddommere.

Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger forhold som nevnt i første ledd, foretas ny trekning. Ellers gjelder § 92.

Beslutning om det foreligger gyldig fravær tas av en dommer, eller av en tjenestemann ved domstolen etter retningslinjer gitt av domstollederen.

Avgjørelse av spørsmål om gyldig fravær som er tatt av en tjenestemann, kan kreves forelagt for en dommer. Dommerens avgjørelse kan bringes inn for overordnet domstol.

§ 91 skal lyde:

Et lagrettemedlem, en meddommer eller et varamedlem skal ikke gjøre tjeneste dersom vedkommende

- a) skulle vært slettet etter § 76,
- b) ikke har tilstrekkelige norskkunnskaper,
- c) er siktet for et straffbart forhold, uten at siktelsen har ført til et forelegg,
- d) er utelukket fra å gjøre tjeneste etter § 106 eller § 107 eller
- e) skal delta i en sak hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, og ikke kan klareres og autoriseres for den aktuelle sikkerhetsgrad.

Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger et forhold som nevnt i første ledd, foretas ny trekning. Ellers gjelder § 92.

Det kan overlates til en av domstolens tjenestemenn å treffe beslutning etter første ledd bokstav a og c. For øvrig skal beslutning etter første ledd tas av en dommer.

Den det gjelder, kan forlange forbigåelsesspørsmålet forelagt en dommer når det er avgjort av en tjenestemann. Dommerens avgjørelse kan bringes inn for overordnet domstol.

§ 92 skal lyde:

Dersom en uttrukket meddommer ikke kan gjøre tjeneste eller ikke møter, skal et varamedlem av samme kjønn innkalles. Er dette varamedlemmet forhindret fra å gjøre tjeneste, eller er det trukket bare ett varamedlem og dette ikke er av samme kjønn som den meddommeren som er forhindret, skal det trekkes en ny meddommer, med mindre dette ville medføre uforholdsmessig ulempe. I andre tilfeller skal det varamedlemmet som står til disposisjon, gjøre tjeneste.

Dersom det ikke er trukket varamedlemmer for meddommerne, skal det i tilfeller som nevnt i første ledd første punktum trekkes en ny meddommer av samme kjønn som den meddommeren som ikke skal gjøre tjeneste.

Hvis domstolen innkaller et varamedlem til å gjøre tjeneste, kan det trekkes et nytt varamedlem.

§ 93 skal lyde:

Dersom det i løpet av de to siste virkedagene før rettsmøtet eller samme dag som rettsmøtet skal hol-

des, blir klart at en meddommer ikke møter eller kan gjøre tjeneste, og det heller ikke er trukket et varamedlem som kan gjøre tjeneste, kan retten tilkalle en meddommer fra utvalgene som kan møte. Innkalling av varamedlem kan unnlates dersom slik innkalling ville innebære en uforholdsmessig ulempe. Første og annet punktum gjelder også etter at retten er satt, i tilfeller der retten har, men ikke benytter adgangen til å fortsette forhandlingene med færre medlemmer etter § 15 første ledd og § 21 andre ledd siste punktum. Forhandlingene må i så fall gjentas i nødvendig omfang.

Dersom det i samme tidsrom som etter første ledd første punktum blir klart at antallet lagrettemedlemmer som møter og kan gjøre tjeneste i en sak er mindre enn tolv, eller når lagretten skal settes med flere enn ti lagrettemedlemmer, mindre enn fjorten, uten at lagrettelisten i sin helhet er ugyldig, kan retten tilkalle det nødvendige antallet lagrettemedlemmer fra utvalgene som kan møte på kort varsel. Tilkalling kan unnlates dersom partene er villige til ikke å skyte ut flere enn at det blir tilbake minst ti lagrettemedlemmer som kan gjøre tjeneste, eller i tilfelle det nødvendige større antall. Første ledd tredje og fjerde punktum gjelder tilsvarende.

Beslutning om tilkalling etter denne paragrafen kan tas av en dommer eller en av domstolens tjenestemenn. Beslutning om tilkalling etter første ledd tredje punktum tas av den eller de fagdommere som deltar i rettsmøtet.

Tilkallingen skal så langt råd er skje tilfeldig. Det skal så vidt mulig tilkalles et lagrettemedlem eller en meddommer av samme kjønn som den som opprinnelig var trukket ut.

§ 94 skal lyde:

Ved oppnevning av fagkyndige meddommere skal retten oppnevne personer som har særskilt kyndighet innenfor det saken gjelder, og som fyller vilkårene etter loven her for å være meddommer. Den øvre aldersgrensen etter § 70 annet ledd nr. 1 og § 70 nr. 4 gjelder ikke ved oppnevning av fagkyndige meddommere.

Skal det oppnevnes mer enn én fagkyndig meddommer, skal det så vidt mulig oppnevnes like mange av hvert kjønn. Retten skal oppnevne et eller flere varamedlemmer for de fagkyndige meddommerne, med mindre den finner dette åpenbart unødvendig. Ved forfall gjelder § 92.

§ 95 skal lyde:

Retten sørger for at lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer snarest mulig gis melding om at de er trukket ut. De skal også få opplyst hvem som er sakens parter, tid og sted for rettsmøtet og forventet varighet av tjenesten. Dersom det er

trukket ut varamedlemmer for meddommere, og disse ikke innkalles til å møte, skal de på samme tidspunkt gis melding om å holde seg klare til å møte på kort varsel.

Senest dagen før hovedforhandlingen skal partene meddeles en liste over de lagrettemedlemmene som skal gjøre tjeneste i saken. For saker som skal behandles med meddommere, skal partene ved henvendelse til domstolen få opplyst hvem som er trukket ut som meddommere og varamedlemmer.

§§ 96, 97, 98 og 99 oppheves.

§ 101 annet og tredje ledd skal lyde:

Enhver som er oppført i det seneste manntall for kommunale valg i domssognet, plikter å gjøre tjeneste som rettsvitne, herunder vitne ved tvangsforretning og registreringsforretning, med mindre vedkommende vil være utelukket etter § 110 eller har gyldig *fravær*. §§ 71 og 74 gjelder tilsvarende, likevel slik at dommerfullmektiger og ansatte uten dommende myndighet kan være rettsvitner. Den som har flyttet fra domssognet, kan kreve seg fritatt.

Dersom det trengs særlig kyndighet, kan retten beslutte å oppnevne sakkyndige rettsvitner.

§§ 105 og 114 oppheves.

II

Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål endres slik:

§ 325 skal lyde:

Meddommerne skal være fagkyndige om hensynet til forsvarlig behandling av saken tilsier det. Oppnevningen skal skje etter reglene i domstolloven § 94.

III

Lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker endres slik:

§ 14 annet ledd skal lyde:

Ved oppnevningen skal det tas sikte på at utvalget får en allsidig sammensetning, og at de som oppnevnes har kyndighet på et eller flere områder som vanligvis berøres ved skjønn. Reglene i *domstolloven § 66 første ledd, § 70, unntatt annet ledd nr. 1 om en øvre aldersgrense, og §§ 71-74 gjelder tilsvarende. Det samme gjelder retten til fritak på grunn av utført tjeneste etter domstolloven § 90 første ledd annet punktum.*

§ 15 første ledd skal lyde:

Sletting av skjønnsmedlemmer fra utvalget, jf § 14, foretas av fylkesrådmannen når et skjønnsmedlem flytter fra fylket eller for øvrig vilkårene for sletting foreligger etter reglene i domstolloven § 76. Før avgjørelse treffes, skal vedkommende skjønnsmedlem så vidt mulig få høve til å uttale seg, og han skal om mulig gis meddelelse om resultatet. Reglene i domstolloven § 76 om klage over urettelig føring m m i fortegnelsen gjelder tilsvarende. Klagen går til lagmannsretten. Istedenfor et skjønnsmedlem som er slettet, oppnevner fylkesrådmannen et annet.

IV

Lov 5. mai 1927 nr. 1 om arbeidstvister endres slik:

§ 26 b nr 2 annet ledd skal lyde:

Er forslag ikke kommet frem til rettens leder innen den frist han har satt, oppnevner han meddommerne etter reglene i domstolloven § 94.

V

Lov 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten endres slik:

§ 3 femte ledd skal lyde:

Kongen oppnevner for fire år om gangen et utvalg av legmedlemmer. Om lag halvparten av medlemmene skal ha særlig kyndighet i de saksforhold Trygderetten får til behandling. De som oppnevnes skal være pliktige til å gjøre tjeneste som medlemmer av Trygderetten. *Valgbare er menn og kvinner som har fylt 18 år, og som er vederheftige og valgbare ved kommunale valg. Domstolloven § 74 første ledd og § 100 får tilsvarende anvendelse.*

VI

Lov 21. desember 1979 nr. 77 om jordskifte o.a. endres slik:

§ 9 fjerde ledd skal lyde:

Jordskiftedommaren nemner opp jordskiftedommarane frå dei utvala som er nemnde i § 8, ubunden av kommunegrensene. Domstollova § 86 tredje ledd andre punktum gjeld tilsvarende for jordskiftesaker. Det skal nemnast opp varamedlemmer for jordskiftemeddommarane.

VII

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker endres slik:

§ 277 første ledd skal lyde:

I saker hvor det er behov for det, kan retten oppnevne fagkyndige meddommere etter reglene i domstolloven § 94.

Tredje og fjerde ledd blir annet og tredje ledd.

§ 332 første ledd skal lyde:

Ved ankeforhandling som omfatter bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet eller avgjørelse om straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd nr. 1 for forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år, settes lagmannsretten med fire meddommere. § 321 tredje ledd annet punktum gjelder tilsvarende. I vidløftige saker kan rettens leder bestemme at ett eller flere varamedlemmer for meddommerne skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen av meddommerne får forfall. I saker hvor det er behov for det, kan rettens leder beslutte at to av meddommerne skal være fagkyndige. Disse oppnevnes etter reglene i domstolloven § 94.

§ 355 tredje ledd skal lyde:

Før forhandlingen begynner, bringer rettens leder på det rene om noen av lagrettemedlemmene er ugitte, jf. domstolloven § 115.

§ 356 første ledd skal lyde:

Partene har rett til å skyte ut så mange lagrettemedlemmer som det er til stede flere enn 10, eller flere enn 11 eller 12 i de tilfellene som er nevnt i § 355 andre ledd.

§ 361 skal lyde:

Under ledelse av rettens leder velger lagretten ved lukkede sedler en ordfører. Står stemmene likt, avgjøres valget ved loddtrekning. Lagretten får utlevert en liste over lagrettens medlemmer.

§ 371 skal lyde:

Når rådslagningen er slutt, stemmer lagretten under ledelse av ordføreren over de enkelte spørsmål i den orden de er stilt. Lagrettens medlemmer trekker lodd om rekkefølgen. Ordføreren stemmer sist.

§ 468 annet ledd skal lyde:

Domstolloven § 70 første ledd og § 72 gjelder tilsvarende.

VIII

Lov 26. februar 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrding og midlertidig sikring endres slik:

§ 2-4 skal lyde:

Til namsmannens forretninger og møter kan namsmannen tilkalle et rettsvitne dersom det av særlige grunner finnes ønskelig. Domstolloven § 90 første ledd første punktum og annet ledd og §§ 101-105 a gjelder tilsvarende.

IX

Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester endres slik:

§ 7-2 annet ledd skal lyde:

Departementet oppnevner utvalg som nevnt i første ledd bokstav b og c. Oppnevningen gjelder for fire år om gangen. Medlemmer til utvalg som nevnt i første ledd bokstav c, skal tas fra utvalget for meddommere som velges i henhold til domstolloven § 66 første ledd.

X

Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. endres slik:

§ 17-7 tredje ledd skal lyde:

Partene foreslår hver sin halvpart av det antall meddommere retten settes med i den enkelte sak. Foreligger ikke partenes forslag innen den frist dommeren har bestemt, kan dommeren oppnevne meddommere etter domstolloven § 94. Det samme gjelder dersom flere saksøkere eller saksøkte ikke blir enige om noe felles forslag.

XI

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister endres slik:

§ 9-12 tredje ledd skal lyde:

De fagkyndige meddommerne oppnevnes slik at de har fagkyndighet tilpasset saken. Det kan oppnevnes meddommere med ulik fagkyndighet. Som meddommer med juridisk kyndighet kan bare oppnevnes en person som begge parter har foreslått.

§ 36-4 første ledd skal lyde:

Tingretten settes med to meddommere, hvorav én lek og én fagkyndig. I særlige tilfeller kan retten settes med to fagdommere og tre meddommere, hvorav én eller to skal være fagkyndige. Når retten skal settes med bare én lek meddommer, avgjøres det ved loddtrekning hvilket kjønn denne skal ha.

XII

Ikraftsetting

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. De ulike bestemmelsene kan settes i kraft på forskjellig tidspunkt.

XIII

Overgangsregler

Etter kommunestyrevalget høsten 2007 skal det nye kommunestyret selv velge forliksrådsmedlemmer innen 15. januar 2008 og medlemmer til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere innen 15. februar 2008. Valgene gjelder for perioden 1. mai 2008 til 1. januar 2013. Lagmannsrettens og tingrettens leder skal gi underretning som nevnt i §§ 64 og 65, begges annet ledd, før utgangen av august 2007. Valgene skal forberedes i samsvar med § 68.

Etter fylkestingsvalget høsten 2007 skal det nye fylkestinget oppnevne et utvalg av skjønnsmedlemmer innen 15. februar 2008. Oppnevningen gjelder for perioden 1. mai 2008 til 1. januar 2013.

Kongen kan gi nærmere regler om overgangsordningen.

Oslo, i justiskomiteen, den 17. april 2007

Anne Marit Bjørnflaten

leder

Elisabeth Aspaker

ordfører